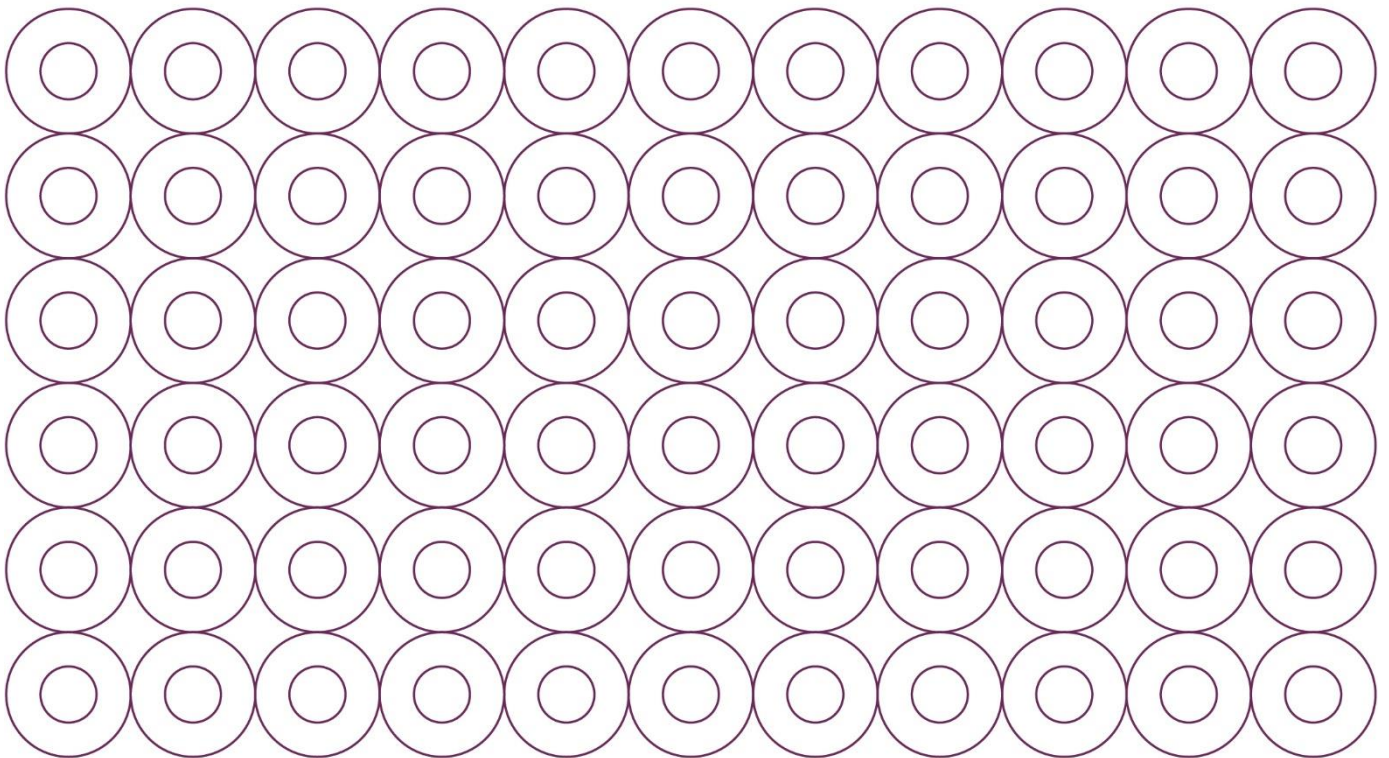

Kunskapstappet i grundskolan under covid- 19-pandemin

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISSN: 1103-2421

ISRN: SKOLV-R-2022:9-SE

Skolverket, Stockholm 2022

Förord

I den här rapporten presenteras resultat från en enkätstudie riktad till rektorer och lärare i grundskolan. Rapporten är en delredovisning inom ramen för ett regeringsuppdrag till Skolverket att utreda konsekvenserna av covid-19-pandemin för skolväsendet. Delredovisningen omfattar pandemins påverkan på elevernas kunskaper.

Studien har genomförts av Malin Jondell Assbring (uppdragsansvarig), Sanna Vent och Zara Bergsten vid Skolverkets analysavdelning. Vi vill tacka alla rektorer och lärare som deltagit i studien.

Solna, 1 juni 2022

Eva Durhán
Avdelningschef

Malin Jondell Assbring
Undervisningsråd

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning.....	7
Genomförande	7
2. Kunskapstapp.....	9
Det finns ett kunskapstapp i alla årskurser men särskilt i årskurs 8 och 9.....	9
Det finns ett kunskapstapp i alla elevgrupper men i synnerhet bland elever med hög frånvaro.....	11
Lärarna bedömer att det finns störst kunskapstapp i moderna språk, modersmål, matematik och svenska	11
Hälften av lärarna ser ett kunskapstapp hos elever som lämnade grundskolan vårterminen 2021	12
3. Orsaker till kunskapstappet	15
Elevfrånvaron har ökat under pandemin.....	15
Det har funnits begränsningar i närundervisningen	18
Undervisning på distans.....	21
Elevers mående, personalf frånvaro och pandemins påverkan på förskolan kan också ha bidragit.....	27
4. Bedömning och betygssättning	28
Lärare och rektorer uppger att det varit svårast att bedöma elevers kunskaper i årskurs 7–9	28
En av tio rektorer har infört nya riktlinjer för bedömning och betygssättning	32
5. Insatser för att motverka kunskapstapp	32
Sex av tio rektorer uppger att det har genomförts insatser mot kunskapstapp	32
Fortsatt behov av stöd från den nationella nivån	35
6. Slutsatser	37
Det bedöms ha uppstått ett kunskapstapp i grundskolan under pandemin	37
Kunskapstappet bedöms finnas i alla ämnen	38
Svaga elever bedöms ha påverkats mest.....	38
Elevfrånvaron en central orsak till kunskapstappet.....	39
Undervisningen bedöms ha haft lägre kvalitet under pandemin	39
Kunskapstappet syns inte i betygen	40
Insatserna har varit begränsade och bedöms inte fullt ut kunna motverka ett kunskapstapp.....	40
Det finns behov av stöd för att hantera pandemins konsekvenser	41

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i uppdraget att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för skolväsendet. Syftet med denna rapport är att undersöka hur rektorer och lärare bedömer att pandemin har påverkat kunskaperna hos eleverna i förskoleklass och grundskolan. I rapporten redogörs även för pandemins konsekvenser för elevfrånvaro, undervisningens kvalitet samt bedömning och betygssättning. Rapporten bygger på en enkätundersökning riktad till rektorer och lärare i grundskolan. Undersökningen genomfördes hösten 2021. De övergripande resultaten av enkätundersökningen är följande:

- **Rektorer och lärare bedömer att det finns ett visst kunskapstapp i alla årskurser, men få bedömer att tappet är stort.** Kunskapstappet bedöms vara störst i de högre årskurserna. Närmare hälften av rektorerna och sex av tio lärare svarar att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp i årskurs 8 och 9. Lärare bedömer ett större tapp än rektorer i samtliga årskurser. I de lägre årskurserna bedömer de allra flesta, såväl lärare som rektorer, att något tapp inte skett.
- **Kunskapstappet bedöms vara jämnt fördelat mellan olika ämnen.** Tappet bedöms dock vara något större i moderna språk, modersmål, matematik och svenska.
- **Rektorer bedömer särskilt att det finns ett kunskapstapp bland elever med hög frånvaro.** Även elever i behov av extra anpassningar, elever i behov av särskilt stöd och nyanlända elever bedöms ha ett större kunskapstapp än elever i genomsnitt.
- **Elevfrånvaron har ökat under pandemin och bedöms vara en central orsak till kunskapstappet.** Sju av tio lärare bedömer att elevfrånvaron påverkat undervisningen. Även personalfrånvaro och restriktioner bedöms ha påverkat undervisningens kvalitet.
- **Undervisning på distans bedöms ha fungerat väl men har bedrivits i begränsad utsträckning.** Hälften av rektorerna och lärarna svarar att de har bedrivit undervisning på distans under pandemin vid något enstaka tillfälle eller mer. På högstadiet är dock andelen betydligt högre.
- **Fyra av tio rektorer bedömer att förutsättningarna för att bedöma elevernas kunskaper har försämrats under pandemin.** Även fyra av tio lärare bedömer att det varit svårare att bedöma elevernas kunskaper. Elevfrånvaro är den främsta förklaringen. Nio av tio rektorer svarar att de *inte* har infört några nya riktlinjer eller arbetssätt under pandemin för hur lärare i grundskolan ska arbeta med bedömning och betygssättning.
- **Sex av tio rektorer svarar att det har genomförts insatser under pandemin för att motverka ett kunskapstapp.** Exempel på insatser är lovskola, läxhjälp och extra undervisning för elever som har varit frånvarande.

Knappt hälften av rektorerna bedömer att insatserna kommer att vara tillräckliga för att motverka ett kunskapstapp. Knappt var tredje lärare bedömer att de som lärare kommer att kunna kompensera för det kunskapstapp som uppstått hos deras elever under pandemin.

- **Fyra av tio rektorer ser behov av stöd från den nationella nivån för att motverka ett kunskapstapp.** Som stöd nämns exempelvis mer resurser för att anställa lärare, specialpedagoger, speciallärare och annan personal och stöd för att kunna utöka undervisningstiden.
- Sammantaget bedömer Skolverket att pandemin påverkat grundskolan på flera olika sätt men att det finns stora skillnader mellan skolor i hur omfattande konsekvenserna av pandemin har varit. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att skolan stod inför utmaningar och utvecklingsbehov redan innan pandemin. Därmed finns ett behov av fortsatt stöd till grundskolan.

1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om covid-19-pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör grundskolan och förskoleklass. Rapportens huvudfokus är pandemins påverkan på elevernas kunskaper i grundskolan och några orsaker till kunskapsutvecklingen; elevfrånvaro, begränsningar i närundervisningen samt undervisning på distans. Den behandlar också pandemins konsekvenser för bedömning och betygssättning och vilka insatser som görs för att motverka ett kunskapsstapp.

Rapporten bygger på empiri från enkäter riktade till rektorer och lärare. Enkätstudien syftar till att ge en bild av situationen i grundskolan från mars 2020 till och med höstterminen 2021. Resultaten omfattar därmed inte konsekvenser av den ökade smittspridning som inleddes i december 2021.¹

Rapporten behandlar endast översiktligt personalens arbetsmiljö, elevhälsoarbetet och elevers mående. Det redovisas mer utförligt i en separat rapport som publiceras i juni 2022.²

I rapporten presenteras inledningsvis enkätstudiens resultat när det gäller det kunskapsstapp som uppstått hos elever under pandemin. I kapitel 3 analyserar vi möjliga orsaker till att ett kunskapsstapp har uppstått. Kapitel 4 beskriver förutsättningar för bedömning och betygssättning under pandemin och kapitel 5 behandla insatser för att motverka ett kunskapsstapp. Avslutningsvis presenteras rapportens slutsatser i kapitel 6.

I appendix finns en sammanfattning av resultaten från tidigare studier om pandemins påverkan på grundskolan samt en redogörelse för vilka regelverk som berört grundskolan under pandemin. I appendix finns även en metodbilaga.

Genomförande

Studien bygger på två enkäter riktade till lärare respektive rektorer för grundskolan och förskoleklass. Enkätfrågorna bygger på kunskap som Skolverket fått genom tidigare studier om pandemins konsekvenser för förskoleklass och grundskolan. Lärare och rektorer har delvis fått samma frågor för att vi ska kunna jämföra deras svar. Vissa frågor skiljer sig åt för att fånga de olika yrkesgruppernas erfarenheter. Lärarna har svarat på frågor som rör de årskurser och ämnen som de undervisar i medan rektorerna har svarat utifrån de årskurser som finns på deras skolenhet. Rektorer har enbart svarat för en skolenhet även om de är rektorer för mer än en enhet.

Det bör noteras att uppgifterna som efterfrågas från lärare och rektorer är av olika art och att frågorna kan vara olika svåra att besvara för respondenterna. Detta

¹ Se Skolverket (2022). *Påverkan av covid-19 pandemin under december 2021 till mars 2022*.

² Se Skolverket (2022). *Covid-19 pandemins påverkan på elevhälsan och personalens arbetsmiljö i grundskolan*.

gäller särskilt frågor om elevers kunskapsutveckling, som till sin natur är osäkra, inte minst under en period då förutsättningarna för att bedöma just kunskaperna varit annorlunda än normalt.

Enkäten till rektorer skickades till 635 respondenter varav 344 svarade. Det ger en svarsfrekvens på 54 procent. Enkäten till lärare skickades till 11 880 respondenter varav 4 404 svarade. Det ger en svarsfrekvens på 37 procent. Enkäten till rektorer besvarades mellan den 15 november 2021 och 14 januari 2022 medan enkäten till lärare besvarades mellan den 15 november 2021 och 24 januari 2022. Den stora majoriteten av svar kom in under senhösten 2021.

För att kompensera för skevheter i urval och bortfall har svaren viktats. Utifrån bortfallsanalysen³ bedömer vi att de skevheter i svarsfrekvens som finns för lärare respektive rektorer generellt sett är små och att de därför inte bör ha någon större påverkan på de slutliga resultaten.

Vi har undersökt skillnader i enkätsvaren utifrån följande bakgrundsvariabler:

- Huvudmannatyp: kommunal och enskild.
- Skolenhetens storlek: liten (upp till 249 elever), mellanstor (250–499 elever) och stor (500 elever eller fler).
- Kommungrupp: storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad samt mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner.⁴
- Andel elever vars vårdnadshavare har eftergymnasial utbildning: liten (upp till 49 procent), mellanstor (50–66 procent) och stor (67 procent eller mer).

Precis innan enkäterna skulle skickas ut tog Skolverket ett nytt enkätverktyg i bruk. Enkätverktyget medförde vissa tekniska problem, bland annat en bugg som påverkade flervalfrågor med tio eller fler svarsalternativ och följdfrågor till dessa. Buggen innebar att vissa respondenter inte fick alla de frågor och/eller svarsalternativ som de skulle ha fått och att antalet svar på dessa frågor därför är lägre än vad de skulle ha varit utan det tekniska felet. I redovisningen har vi i fotnoter kommenterat de frågor som påverkas av felet.

För mer information om studiens metod och datainsamling se appendix.

³ I bortfallsanalysen har hänsyn tagits till huvudmannatyp, skolstorlek, kommungrupp och skolornas elevsammansättning, det vill säga andelen elever med utländskbakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå. Se appendix.

⁴ Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning, kommungrupp A, B respektive C.

2. Kunskapstapp

I detta kapitel redogör vi för enkätstudiens resultat när det gäller pandemins påverkan på elevernas kunskaper fram till mitten av höstterminen 2021. Resultaten fångar alltså inte eventuell påverkan av den kraftigt ökade smittspridningsvåg som tog fart i december 2021.

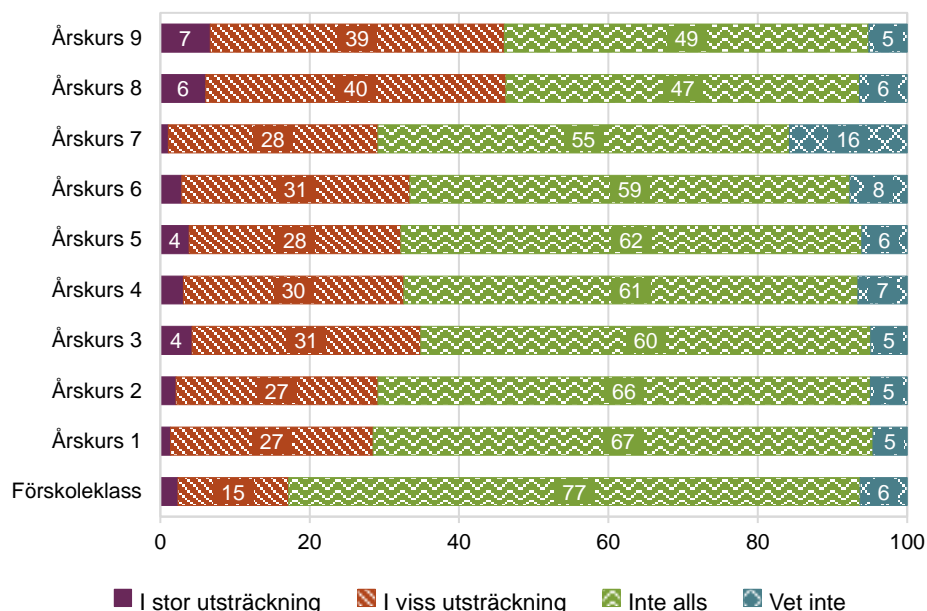
Definition av kunskapstapp

Med **kunskapstapp** menar vi att eleverna som en konsekvens av pandemin inte har fått de kunskaper eller färdigheter som de normalt skulle ha fått.

Det finns ett kunskapstapp i alla årskurser men särskilt i årskurs 8 och 9

Vi har frågat rektorer och lärare i vilken utsträckning de bedömer att det finns ett kunskapstapp hos eleverna i förskoleklass och grundskolan höstterminen 2021. Rektorernas svar redovisas i diagram 1. Där framgår att omkring en tredjedel av de rektorer som svarat bedömer att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp hos eleverna i grundskolans årskurs 1–7. När det gäller årskurs 8 och 9 svarar närmare hälften av rektorerna att det finns ett kunskapstapp hos eleverna.⁵

Diagram 1. Andel rektorer som bedömer att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp hos eleverna i förskoleklass och i grundskolan HT 2021 (procent).

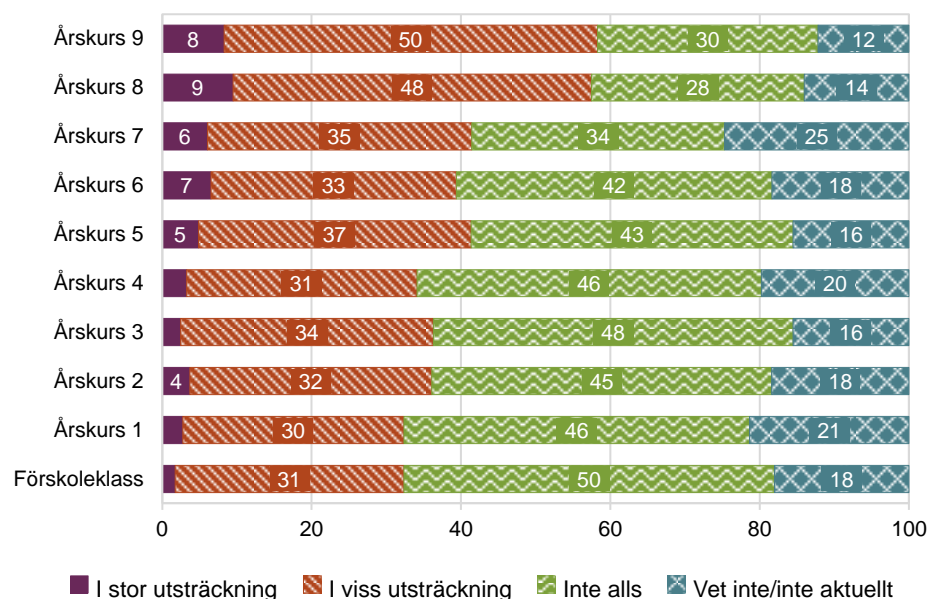
⁵ Till följd av ett tekniskt fel kunde en del av de rektorer som har årskurs 9 på sina skolenheter inte ange *årskurs 9* som svarsalternativ. Svarsalternativet har därför ett mindre antal svar än övriga svarsalternativ. Se appendix för mer detaljer.

De flesta rektorer som bedömer att det finns ett kunskapstapp bedömer att det är *i viss utsträckning* som kunskapstappet finns. Endast några procentenheter menar att kunskapstappet finns *i stor utsträckning*. Rektorer för kommunala skolor bedömer generellt sett i högre grad att det finns ett kunskapstapp än rektorer för fristående skolor.

Som diagram 2 visar upplever de lärare som besvarat enkäten i större utsträckning att det finns ett kunskapstapp än rektorerna. Skillnaderna finns i samtliga årskurser men i synnerhet i förskoleklass och de högre årskurserna. Närmare sex av tio lärare svarar att det finns ett kunskapstapp hos eleverna i årskurs 8 och 9 och var tionde lärare bedömer att kunskapstappet i dessa årskurser finns *i stor utsträckning*.⁶ Var tredje lärare svarar att de ser ett kunskapstapp redan hos eleverna i förskoleklass.

Diagrammet visar också att en relativt stor andel av lärarna svarar att de inte vet om det finns ett kunskapstapp i respektive årskurs, vilket tyder på att det är en svårbedömd fråga.

Diagram 2. Andel lärare som bedömer att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp hos eleverna i de årskurser de undervisar i HT 2021 (procent).

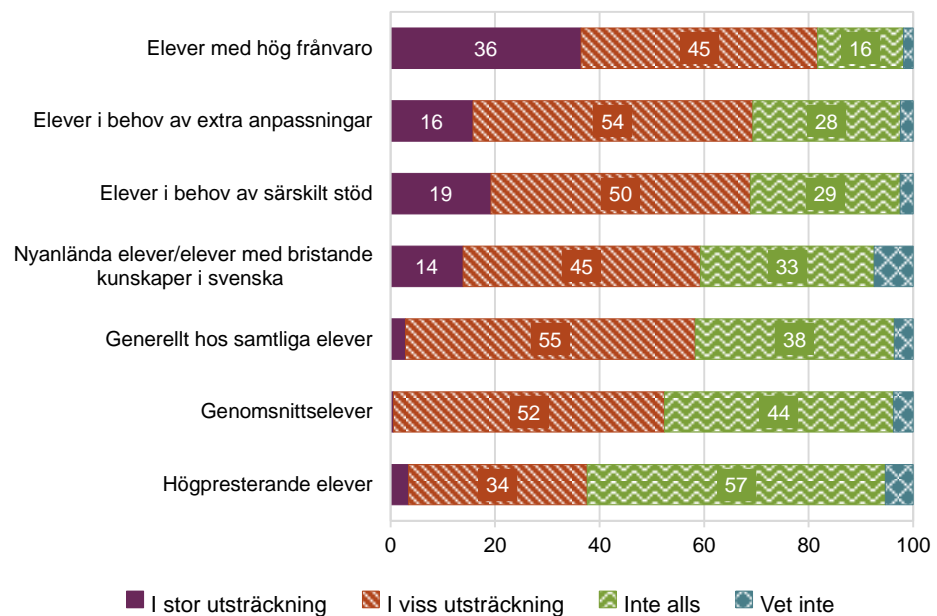
Vi har tittat närmare på rektorernas svar utifrån hur stor andel av eleverna på skolan som har vårdnadshavare med eftergymnasial utbildning. Här ser vi att rektorer på skolor där en liten andel elever har vårdnadshavare med eftergymnasial utbildning i högre grad bedömer att det finns ett kunskapstapp hos eleverna än rektorer som arbetar på skolor där en stor andel av vårdnadshavarna har eftergymnasial utbildning. Samma mönster, om än inte lika tydligt, syns i lärarnas svar.

⁶ Till följd av ett tekniskt fel kunde en del av lärarna i årskurs 9 inte ange något svar om kunskapstapp i årskurs 9. Svartalernativet har därför ett mindre antal svar än övriga svarsalternativ. Se appendix för mer detaljer.

Det finns ett kunskapstapp i alla elevgrupper men i synnerhet bland elever med hög frånvaro

Vi har frågat rektorerna i vilken utsträckning det finns ett kunskapstapp hos olika elevgrupper (diagram 3). Närmare sex av tio rektorer bedömer att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp generellt hos samtliga elever. Den elevgrupp som i störst utsträckning bedöms ha gått miste om kunskaper under pandemin är elever med hög frånvaro. Åtta av tio rektorer svarar att det finns ett kunskapstapp i elevgruppen, varav nästan fyra av tio bedömer att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp. En majoritet av rektorerna bedömer även att elever i behov av extra anpassningar, elever i behov av särskilt stöd och nyanlända elever är elevgrupper som riskerar att inte ha fått de kunskaper eller färdigheter under pandemin som de normalt skulle ha fått.

Diagram 3. Andel rektorer som bedömer att det finns ett kunskapstapp hos olika elevgrupper HT 2021 (procent).

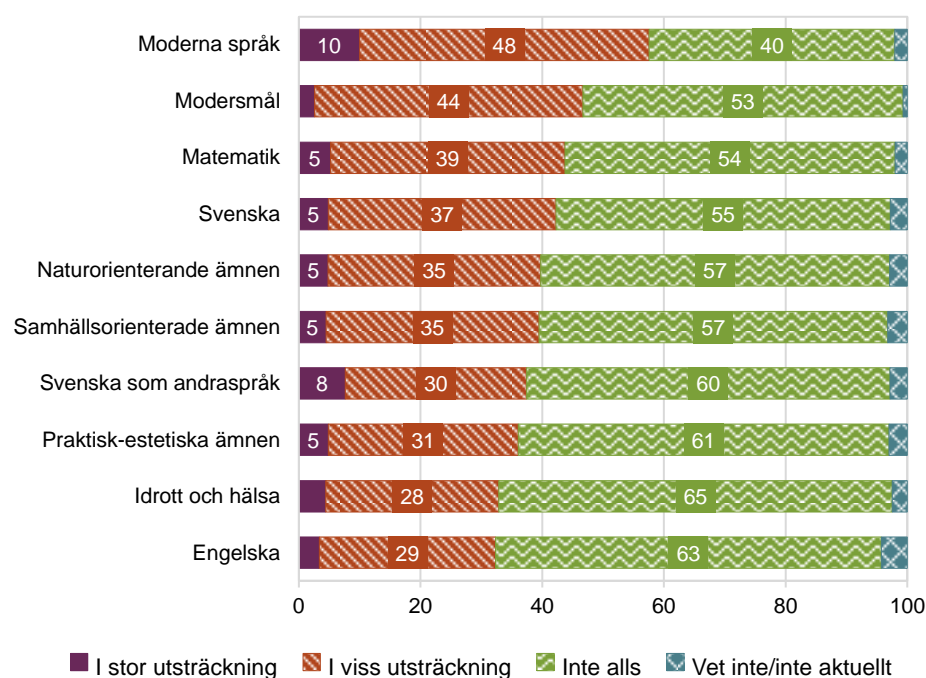

Lärarna bedömer att det finns störst kunskapstapp i moderna språk, modersmål, matematik och svenska

I enkäten ställs även frågan om i vilka undervisningsämnen det uppstått ett kunskapstapp. Som diagram 4 visar bedömer nästan sex av tio lärare att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp i moderna språk och närmare hälften i modersmål. Omkring fyra av tio bedömer att det finns ett kunskapstapp i matematik, svenska, naturorienterande respektive samhällsorienterande ämnen

och svenska som andraspråk.⁷ Drygt tre av tio svarar vidare att det finns ett kunskapstapp i praktisk-estetiska ämnen, engelska och idrott och hälsa. Det är en relativt liten andel lärare som bedömer att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp i de olika ämnena. Här sticker dock två ämnen ut – svenska som andraspråk och moderna språk – där en av tio lärare menar att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp.

Diagram 4. Andel lärare som bedömer att det finns ett kunskapstapp i de ämnen de undervisar i HT 2021 (procent).

Naturorienterande ämnen: biologi, kemi och fysik. Samhällsorienterade ämnen: samhällskunskap, geografi, religionskunskap och historia. Praktisk-estetiska ämnen: bild, musik, slöjd samt hem- och konsumentkunskap.

Även rektorerna har fått bedöma om det finns ett kunskapstapp i olika ämnen. Rektorernas svar är relativt jämnt fördelade mellan olika ämnen men skiljer sig något från lärarnas svar. Av de rektorer som fått frågan, pekar flest på ett kunskapstapp i matematik, svenska som andraspråk, svenska och idrott och hälsa.

Hälften av lärarna ser ett kunskapstapp hos elever som lämnade grundskolan vårterminen 2021

Vi har frågat rektorer och lärare om det fanns ett kunskapstapp hos de elever som lämnade årskurs 9 vårterminen 2021. Anledningen är att vi vill veta om dessa

⁷ Till följd av ett tekniskt fel kunde en del av lärarna i som undervisar i svenska som andraspråk inte ange något svar om kunskapstapp i *svenska som andraspråk*. Svartalernativet har därför ett mindre antal svar än övriga svarsalternativ. Se appendix för mer detaljer.

elever fick med sig de kunskaper och färdigheter de normalt skulle ha fått från grundskolan när de började gymnasieskolan.

Drygt hälften av de lärare som undervisade i årskurs 9 vårterminen 2021 upplever att det i viss eller stor utsträckning fanns ett kunskapstapp hos dessa elever. Tre av tio lärare bedömer tvärtom att det inte alls fanns ett kunskapstapp. Bland de rektorer som har årskurs 9 på sina skolenheter är det fyra av tio som svarar att det fanns ett kunskapstapp generellt hos samtliga elever som gick ut högstadiet vårterminen 2021. Det stämmer överens med resultaten i Skolverkets rapport om kunskapstappet i gymnasieskolan som avser elever som gick första året i gymnasieskolan hösten 2021.⁸

I fritextsvaren skriver flera lärare att deras skolor prioriterade närundervisning för årskurs 9 och att pandemin därför inte hade någon större generell påverkan på elevernas kunskaper. Däremot är det tydligt att lärarna upplever att påverkan har sett olika ut för olika elevgrupper. Elever med hög frånvaro upplevs ha drabbats särskilt hårt under pandemin. Även elever i behov av stöd, struktur och rutiner bedöms ha haft ett större kunskapstapp än andra elever. Elever som har haft undervisning på distans och som missat praktiska delar av undervisningen kan också ha påverkats, vilket vi skriver mer om i nästa kapitel.

Även rektorerna bedömer att vissa elevgrupper i årskurs 9 i större utsträckning drabbades av ett kunskapstapp under pandemin. Diagram 5 visar att det framför allt handlar om elever med hög frånvaro, elever i behov av extra anpassningar samt nyanlända elever eller elever med bristande kunskaper i svenska. Nästan sex av tio rektorer menar att det fanns ett kunskapstapp hos elever med hög frånvaro och var femte rektor menar att det *i stor utsträckning* fanns ett kunskapstapp hos elevgruppen.⁹

⁸ Skolverket (2022). *Kunskapstapp och betyg i gymnasieskolan under covid-19-pandemin*.

⁹ Till följd av ett tekniskt fel visades inte frågan för en del av rektorerna. Svartalernativet har därför ett mindre antal svar än övriga svartalernativ. Se appendix för mer detaljer.

Diagram 5. Andel rektorer som bedömer att det i viss eller stor utsträckning fanns ett kunskapstapp hos de elever som gick ut årskurs 9 VT 2021 (procent).

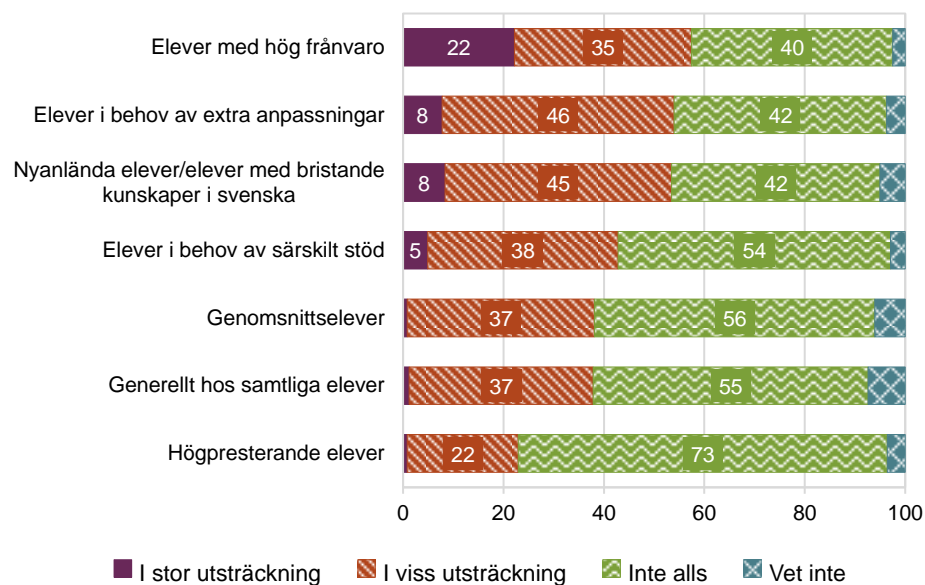
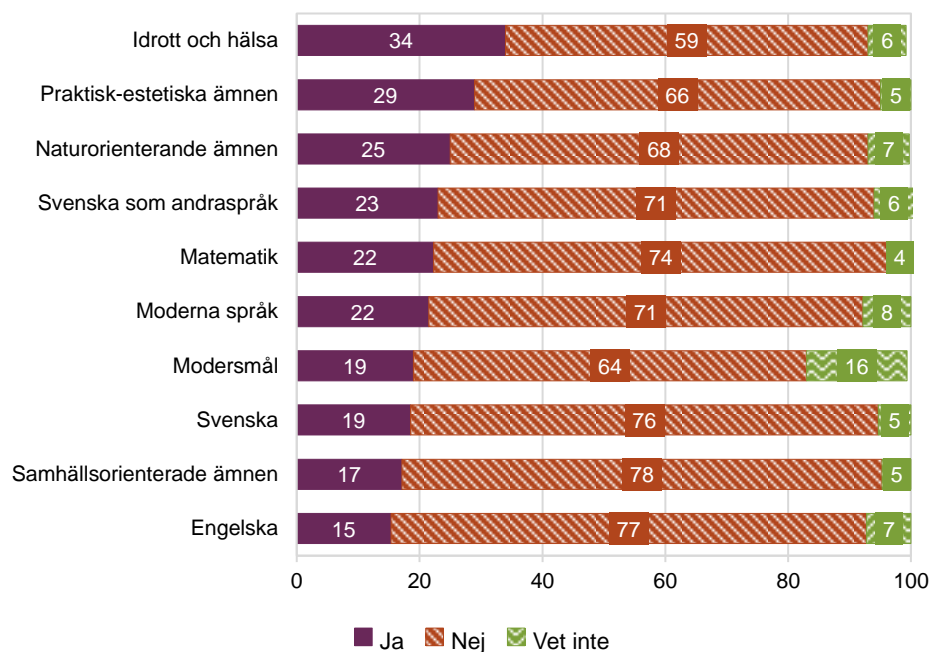

Diagram 6 visar hur rektorerna bedömer att kunskapstappet hos eleverna i årskurs 9 fördelade sig mellan olika ämnen.¹⁰ Flest rektorer, tre av tio, svarar att det fanns ett kunskapstapp i idrott och hälsa och praktisk-estetiska ämnen. I fritextsvaren förklaras det med att distansundervisning har varit särskilt utmanande när det gäller praktiska ämnen. Flera rektorer pekar särskilt på att det inte har varit möjligt att genomföra simundervisning under pandemin eftersom många simhallar varit stängda.

¹⁰ Till följd av ett tekniskt fel visades inte frågan för en del av rektorerna. Svartalernativet har därför ett mindre antal svar än övriga svartalernativ. Se appendix för mer detaljer.

Diagram 6. Andel rektorer som bedömer att det fanns ett kunskapstapp i olika ämnen hos de elever som gick ut årskurs 9 VT 2021 (procent).

Naturorienterande ämnen: biologi, kemi och fysik. Samhällsorienterade ämnen: samhällskunskap, geografi, religionskunskap och historia. Praktisk-estetiska ämnen: bild, musik, slöjd samt hem- och konsumentkunskap.

Sammantaget visar resultaten i detta avsnitt att det i viss utsträckning har funnits ett kunskapstapp i samtliga årskurser men att tappet har varit störst i årskurs 8 och 9. Det betyder att många elever lämnade grundskolan vårterminen 2021 utan vissa av de kunskaper och färdigheter som de skulle ha behövt ha med sig inför fortsatta studier i gymnasieskolan.

3. Orsaker till kunskapstappet

I föregående kapitel redogjorde vi för rektorers och lärares bedömning av i vilken utsträckning det finns ett kunskapstapp hos elever. I detta kapitel analyserar vi några möjliga orsaker till att ett kunskapstapp har uppstått. Det handlar bland annat om påverkan av hög elevfrånvaro, att det har funnit begränsningar i närundervisningen samt förekomsten av undervisning på distans.

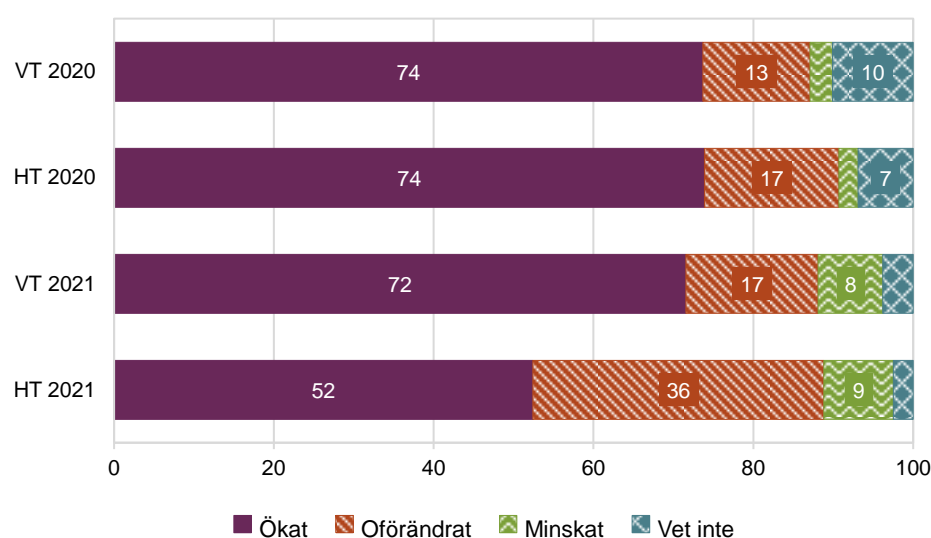
Elevfrånvaron har ökat under pandemin

Tidigare studier har visat att elevfrånvaron i grundskolan har ökat under pandemin. Skolverkets nationella kartläggning av elevfrånvaron visar att den totala frånvaron ökade mellan höstterminen 2019 och höstterminen 2020.

Frånvaron ökade i samtliga årskurser men var störst för elever i högstadiet.¹¹ I Skolverkets enkätundersökning hösten 2021 svarade huvudmän för grundskolan att hög elevfrånvaro fortfarande var ett problem på många grundskolor.¹²

Rektorer och lärare i den här undersökningen bekräftar att det funnits en högre elevfrånvaro, såväl giltig som ogiltig, under pandemin. Sju av tio rektorer och lärare bedömer att elevfrånvaron var högre under vår- och höstterminen 2020 och vårterminen 2021 jämfört med innan pandemin. Drygt hälften av rektorerna och lärarna svarar att elevfrånvaron var högre även under inledningen av höstterminen 2021. Här vill vi påminna om att enkätundersökningen genomfördes innan smittspridningen ökade igen i december 2021.¹³ Diagram 7 visar rektorernas svar, men lärarna gör i stort sett samma bedömning.

Diagram 7. Rektorers bedömning av om elevfrånvaron ökat eller minskat under pandemin (procent).

Med frånvaro avser vi den totala frånvaron, det vill säga både ogiltig och giltig frånvaro. VT 2020 avser månaderna mars – juni och HT 2021 avser månaderna augusti – november.

I fritextsvaren förklarar lärare och rektorer att den ökade frånvaron beror på rekommendationerna om att alla med förkylningssymptom ska stanna hemma, och att personer som testat positivt för covid-19 ska stanna hemma minst sju dygn efter att de fått symptom. Det har även funnits rekommendationer om familjekarantän, det vill säga att övriga familjemedlemmar ska hålla sig hemma om någon i familjen testat positivt för covid-19. Sammantaget bedöms dessa rekommendationer ha bidragit till ökad och mer långvarig frånvaro bland elever. Frånvaron uppges dock ha varierat över tid beroende på det lokala smittläget.

Flera rektorer och lärare beskriver att den oro för smitta som i inledningen av pandemin orsakade en hög elevfrånvaro tycks ha minskat med tiden.¹⁴ Under vår-

¹¹ Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever – Uppföljning för april 2020*.

¹² Skolverket (2021). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4 – Grundskolan*.

¹³ Se Skolverket (2022). *Påverkan av covid-19 pandemin under december 2021 till mars 2022*.

¹⁴ Skolverket (2021). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4 – Grundskolan*.

och höstterminen 2021 verkar det framför allt vara restriktionerna som har resulterat i en hög elevfrånvaro.

Frånvaron har ökat mest i de lägre årskurserna

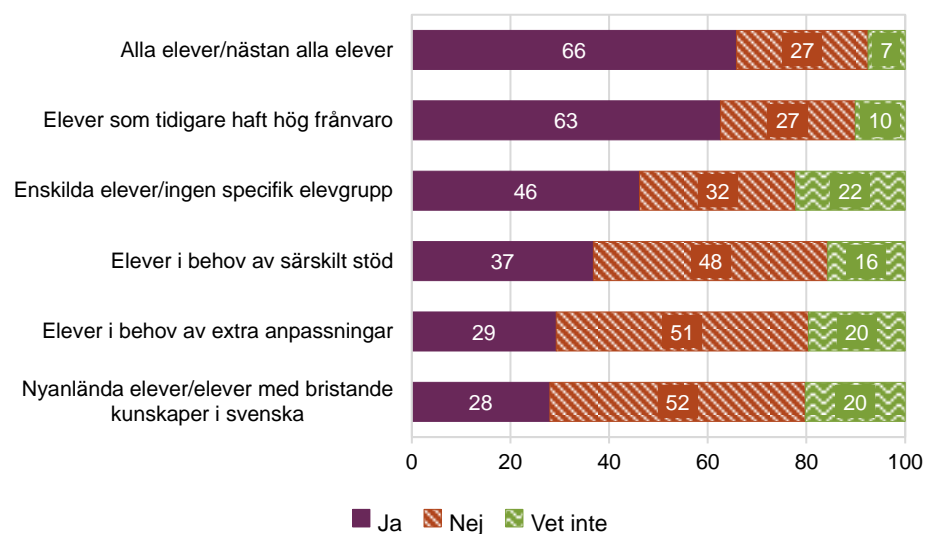
Lärare som undervisar i förskoleklass eller årskurs 1–6 svarar i större utsträckning att elevfrånvaron ökade under pandemins tre första terminer jämfört med lärare som undervisar i högstadiet. Samma skillnad syns i rektorernas svar om vi jämför de rektorer som har förskoleklass eller någon av årskurserna 1–6 på sina skolor med de som har årskurs 7–9.

Rektorerna i undersökningen fick även svara på frågan om antalet elever med längre sammanhängande frånvaro har ökat eller minskat under pandemin. Sex av tio rektorer svarar att den ökade under vår- och höstterminen 2020 och vårterminen 2021. Höstterminen 2021 svarar något färre, fyra av tio rektorer, att den långvariga frånvaron var högre jämfört med innan pandemin. Även här uppger rektorer som har förskoleklass eller någon av årskurs 1–6 på sina skolor i högre grad att längre sammanhängande frånvaro har ökat, jämfört med rektorer som har årskurs 7–9 på sina skolor.

Frånvaron har ökat i alla elevgrupper men särskilt bland elever som tidigare har haft hög frånvaro

Rektorer som angett att de sett en ökning av antalet elever som varit frånvarande eller antalet elever med länge sammanhängande frånvaro, fick svara på frågan om i vilken utsträckning särskilda elevgrupper har haft högre frånvaro under pandemin jämfört med innan pandemin. Majoriteten (66 procent) svarar att alla eller nästan alla elever har haft högre frånvaro under pandemin. Nästan lika många (63 procent) svarar att elever som tidigare har haft hög frånvaro har haft ännu högre frånvaro under pandemin.

Diagram 8. Andel rektorer som bedömer att följande elevgrupper haft högre frånvaro under pandemin (mars 2020 – november 2021) jämfört med innan pandemin (procent).

I fritextsvaren beskriver flera rektorer att de har sett en ökning av den långvariga *ogiltiga* frånvaron under pandemin. Det förklaras av att pandemin har blivit ett skäl att stanna hemma och att det har varit svårare att motivera elever med tidigare hög frånvaro att komma tillbaka till skolan. Även många lärare svarar att elever som tidigare har haft hög frånvaro eller har svårigheter att klara skolan har stannat hemma i större utsträckning än andra elever.

Samtidigt uppger både rektorer och lärare att undervisning på distans har bidragit till en ökad elevnärvaro, även bland elever som tidigare har haft hög frånvaro. Några lärare menar dock att det i vissa fall kan röra sig om dold frånvaro, det vill säga att eleverna loggar in digitalt men inte ägnar sig åt studier eller tillgodogör sig undervisningen. Flera lärare beskriver även att vissa elever har haft svårt att komma tillbaka till skolan efter en tids undervisning på distans.

Sju av tio lärare bedömer att elevfrånvaron har påverkat undervisningen

Vi har frågat lärarna om elevfrånvaron har påverkat deras undervisning. Sju av tio lärare svarar att elevfrånvaron har påverkat undervisningen. Lärare i årskurs 4–9 upplever att elevfrånvaron har påverkat deras undervisning i något högre grad än lärare för de lägsta årskurserna. Detta trots att frånvaron bedöms ha ökat mer i förskoleklass och årskurs 1–6.

I fritextsvaren anger flera lärare att hög elevfrånvaro har inneburit svårigheter för lärarna att planera sina lektioner. Lärarna beskriver bland annat att de behövt planera utifrån flera olika scenarier beroende på hur många elever som kan tänkas närvara. När många elever har varit frånvarande i olika omgångar blir det sämre kontinuitet i undervisningen eftersom lärare behövt lägga mycket tid på att repetera genomgångar eller vänta med att introducera nya moment. Många lärare har dessutom haft undervisning på distans parallellt med närundervisning och de har behövt planera och följa upp hemuppgifter för de elever som varit frånvarande. Lärarna påpekar vidare att det är särskilt svårt att bedöma elevernas kunskaper när många har hög frånvaro. Samtidigt menar ett flertal lärare att de har haft mer tid att hjälpa de elever som varit på plats när andra elever varit frånvarande.

Lärarna beskriver vidare att det varit krävande att stötta de elever som haft hög frånvaro och följa upp att varje elev har lärt sig det de ska. Flera lärare anger även att det har varit svårt att räkna till för de elever som behöver särskilt stöd. Sammantaget tycks elevfrånvaron ha bidragit till lägre kvalitet i undervisningen och ökad arbetsbelastning för lärare under pandemin.

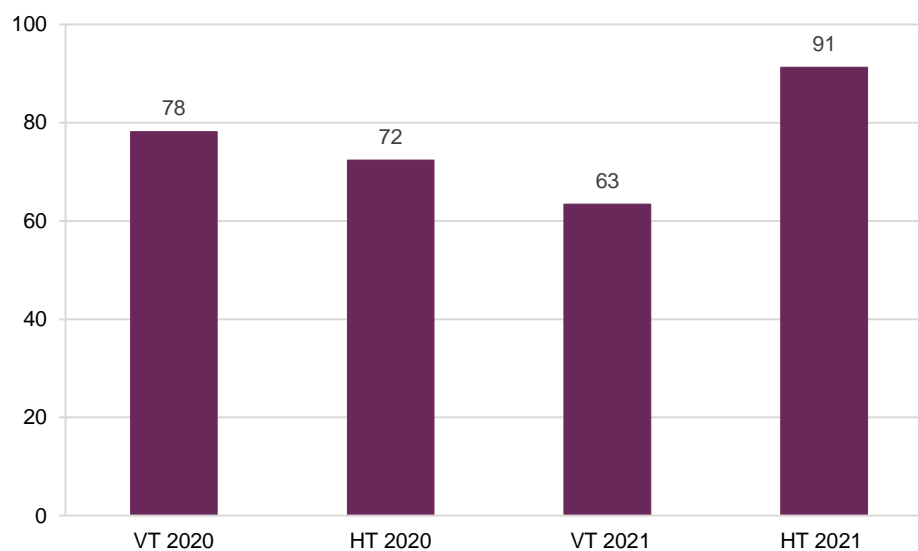
Det har funnits begränsningar i närundervisningen

Både rektorer och lärare har fått svara på om de har kunnat genomföra planerade lektioner och undervisningsmoment i skolan i samma utsträckning under

pandemin som innan pandemin. Här syftar vi på undervisning som sker på plats i skolan med både elever och lärare närvarande, även kallad närundervisning.

Som framgår av diagram 9 anger nästan åtta av tio rektorer att de kunnat genomföra planerade lektioner och undervisningsmoment vid närundervisning under inledningen av pandemin. Andelen minskar något höstterminen 2020 och är som lägst vårterminen 2021 – då svarar drygt sex av tio att de kunnat genomföra planerad närundervisning i samma utsträckning som innan pandemin. Nio av tio rektorer bedömer att de kunnat genomföra planerad närundervisning under de första månaderna av höstterminen 2021. Även här behöver vi ha i åtanke att perioden inte omfattar den ökade smittspridning som tog fart mot slutet av 2021.

Diagram 9. Andel rektorer som svarar att de kunnat genomföra planerade lektioner och undervisningsmoment vid närundervisning under pandemin (mars 2020 – november 2021) i samma utsträckning som innan pandemin (procent).

VT 2020 avser månaderna mars – juni och HT 2021 avser månaderna augusti – november.

Lärarna har fått göra en liknande bedömning men för hela pandemin samlat, mars 2020 – november 2021. Av lärarna svarar 65 procent att de har kunnat genomföra planerade lektioner och undervisningsmoment när de bedrivit närundervisning under pandemin.

Både lärare och rektorer bedömer att de i högre grad har kunnat genomföra planerade lektioner vid närundervisning i de lägre årskurserna och i mindre utsträckning i grundskolans högre årskurser. Det stämmer överens med tidigare resultat om att elevfrånvaron i högre utsträckning har påverkat undervisningen i de högre årskurserna.

Praktiska moment och samarbeten har inte kunnat genomföras

De lärare och rektorer som svarat att de inte kunnat bedriva närundervisning i samma utsträckning som innan pandemin, har fått möjlighet att beskriva vilken typ av lektioner eller moment som inte kunnat genomföras.

Det vanligaste fritextsvaret är att moment i de praktisk-estetiska ämnena inte har kunnat genomföras till följd av de restriktioner som rådde. Som vi sett i tidigare uppföljningar av pandemins konsekvenser, handlar det till stor del om simundervisning, inomhusidrott, körsång, laborationer, studiebesök och prao. Även språkundervisning, där det är vanligt att man blandar elever från olika klasser och skolor, har påverkats. Många påpekar även att de behövt ställa in eller ändra upplägg på undervisningsmoment och aktiviteter som syftar till samarbete. Några exempel är fadderverksamhet, grupparbeten, temadagar, klassresor, skoldiscon, gemensamma samlingar och skolavslutningar.

Frånvaro och restriktioner har påverkat närundervisningen

Rektorer och lärare har bedömt hur närundervisningen sammantaget har fungerat för eleverna under pandemin jämfört med innan pandemin. Här svarar hälften av både rektorena och lärarna att närundervisningen har fungerat något eller mycket sämre för eleverna. Knappt hälften anger att närundervisningen varken fungerat bättre eller sämre och några få procent svarar att den fungerat något eller mycket bättre. Andelen lärare som bedömer att närundervisningen fungerat något eller mycket sämre för eleverna ökar med varje årskurs och är störst i högstadiet. Vi ser också att rektorer på skolor där en liten andel av eleverna har vårdnadshavare med eftergymnasial utbildning oftare bedömer att närundervisningen fungerat sämre för eleverna under pandemin.

De som svarar att närundervisningen fungerade sämre har kommenterat sina svar med att det framför allt beror på hög frånvaro bland personal och elever, liksom restriktioner. Som vi beskrivit tidigare har hög elevfrånvaro försvårat lärarnas möjligheter att planera sin undervisning, introducera nya moment och stötta elever.

Stor personalfrånvaro är också en förklaring till försämrad närundervisning. Ibland har lektioner ställts in då läraren varit frånvarande och det inte har gått att få tag på någon vikarie. Andra gånger har skolan tagit in vikarier som inte kunnat genomföra de moment som ordinarie lärare planerat för. Många lärare beskriver att de tvingats planera om sin undervisning med kort varsel när de behövt vikariera för frånvarande kollegor, när elevgruppen förändrats eller när de ställt om till eller från fjärrundervisning. En del lärare nämner att de har undervisat i ämnen eller årskurser som de normalt sett inte undervisar i. Många beskriver också att de behövt använda planeringstid och raster till att vikariera för kollegor eller till att anpassa sina egna lektioner efter rådande läge. Flera lärare nämner att det vid hög personalfrånvaro har varit svårare att dela upp eleverna i mindre undervisningsgrupper, vilket fått konsekvenser för elever i behov av stöd.

Ett tredje skäl till att närundervisning inte kunnat genomföras som planerat har varit restriktioner. Vissa undervisningsmoment har påverkats av rekommendationen om att hålla avstånd, såsom körsång, idrott och olika former av gruppövningar. Lärarna har också behövt lägga mycket tid på att leva upp till restriktionerna vilket tagit tid från undervisningen, till exempel genom att vädra klassrum, undvika trängsel i klassrummen samt torka av bänkar och redskap.

Restriktionerna har också medfört att eleverna ibland haft närundervisning och undervisning på distans växelvis. Lärarna beskriver att växelvis undervisning har påverkat undervisningen i skolan eftersom det är många praktiska moment som ska hinnas med när eleverna väl är på plats. Lärare beskriver även att det har varit krävande att behöva planera om undervisningen utifrån restriktioner som ändrats med kort varsel. Många lärare har även upplevt en högre arbetsbelastning i att ständigt byta mellan närundervisning och undervisning på distans, att ha vissa lektioner på distans och andra som närundervisning.

Många lärare uttrycker också att de varit oroliga för smitta under pandemin vilket har påverkat hur de har närmat sig eleverna. Flera upplever exempelvis att det varit svårt att ge elever stöd när de inte kunnat vara fysiskt nära eleverna.

Undervisning på distans

I början av pandemin beslutade regeringen om en tillfällig förordning som bland annat gjorde det möjligt att bedriva undervisning på distans under vissa förutsättningar.¹⁵ Undervisning på distans kan vara antingen fjärrundervisning, det vill säga undervisning via digitala mötesplattformar med elever och lärare åtskilda i rum men inte i tid, eller distansundervisning via hemuppgifter där elever och lärare är åtskilda i både rum och tid. Det förekommer också kombinationer av de två undervisningsformerna. I den här redovisningen använder vi samlingsbegreppet undervisning på distans för båda undervisningsformerna.

Hälften av lärarna har bedrivit undervisning på distans men under kort tid

I SCB:s rapport om fjärr- och distansundervisning under pandemin undersökte de bland annat omfattningen av undervisningen i grundskolans årskurs 7–9.

Rapporten visade att det var mindre vanligt med fjärr- och distansundervisning i högstadiet än i gymnasieskolan. I genomsnitt hade högstadiel elever fjärr- och distansundervisning under en begränsad tid – tre veckor under vårterminen 2020, en vecka under höstterminen 2020 och fem veckor under vårterminen 2021.¹⁶

I vår undersökning uppger hälften av rektorerna att de bedrivit undervisning på distans på skolenheten vid något tillfälle eller mer under pandemin. Det är dock stora skillnader mellan stadierna – nio av tio rektorer som har årskurs 7–9 på sina

¹⁵ Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Se appendix för ytterligare beskrivning av regelverket under pandemin.

¹⁶ SCB (2022). *Fjärr- och distansundervisning i grund- och gymnasieskolan under coronapandemin. Temarapport 2022:4.*

skolor anger att de bedrivit undervisning på distans för de årskurserna.¹⁷ Av de rektorer som har årskurs 4–6 på sina skolor är det en tredjedel som svarar att de bedrivit undervisning på distans för årskurserna och för förskoleklass och årskurs 1–3 är det bara en av tio rektorer som svarar så. I de högre årskurserna är det vanligaste att undervisningen på distans sammantaget pågått i tre veckor eller mer, medan det i förskoleklass och lågstadiet har varit vanligast med sådan undervisning i någon eller några dagar.

Hälften av lärarna svarar att de har bedrivit undervisning på distans under pandemin vid något enstaka tillfälle eller mer. Störst andel lärare har bedrivit fjärrundervisning, det vill säga undervisning i realtid via en mötesplattform. Minst andel, främst lärare i de lägre årskurserna, har bedrivit distansundervisning genom hemuppgifter. En majoritet av de lärare som bedrivit undervisning på distans, drygt sju av tio, anger att de undervisat alla elever i en klass och 6 procent har undervisat flera klasser samtidigt.

Rektorer och lärare anser att undervisning på distans fungerat väl för eleverna...

Sex av tio lärare uppskattar att undervisning på distans sammantaget har fungerat mycket eller ganska bra för eleverna medan drygt tre av tio bedömer att den fungerat mycket eller ganska dåligt. Lärare som undervisar i förskoleklass eller grundskolans lågstadium är mest nöjda med hur undervisningen fungerat för eleverna. En förklaring skulle kunna vara att elever i förskoleklass och lågstadiet har haft mindre undervisning på distans än övriga årskurser.

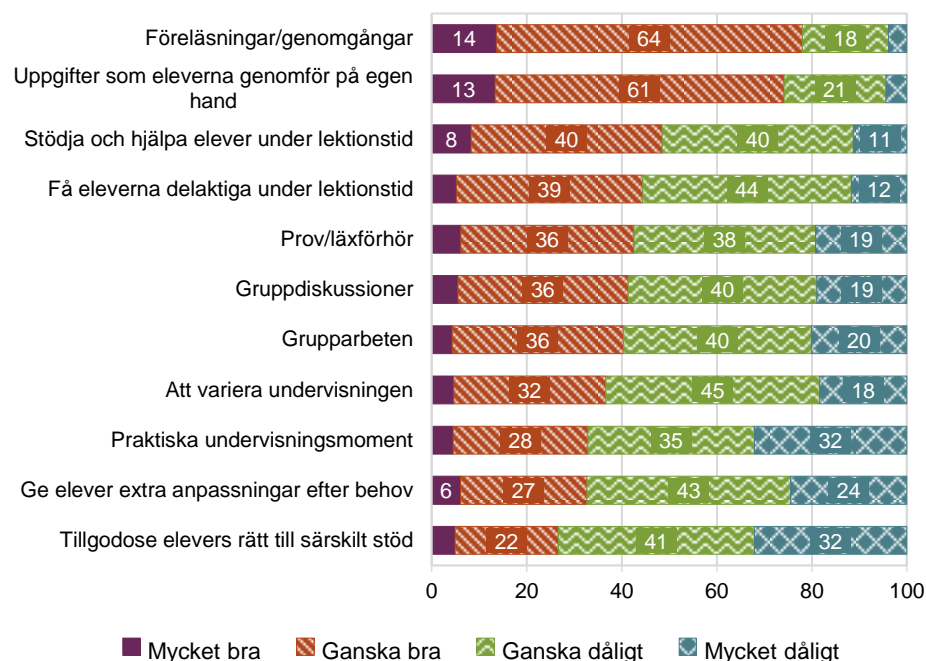
Rektorerna är mer positiva i sina bedömningar av hur undervisningen på distans fungerat för eleverna. Omkring åtta av tio rektorer bedömer att undervisningen på distans fungerat ganska eller mycket bra för eleverna i förskoleklass och årskurs 1–6 medan nio av tio rektorer gör samma bedömning för årskurs 7–9.¹⁸

Lärarna har fått bedöma hur olika undervisningsmoment sammantaget har fungerat vid undervisning på distans under pandemin (mars 2020 – november 2021). Svaren redovisas i diagram 10.

¹⁷ Till följd av ett tekniskt fel kunde en del av de rektorer som har årskurs 9 på sina skolenheter inte ange årskurs 9 som svarsalternativ. Svarsalternativet har därför ett mindre antal svar än övriga svarsalternativ. Se appendix för mer detaljer.

¹⁸ Bedömningen omfattar inte de rektorer som svarat att de endast bedrivit distansundervisning genom hemuppgifter på sina skolenheter. De har i stället gjort bedömningen för alla årskurser samlat. Samtliga svarar att distansundervisningen fungerat ganska eller mycket bra för eleverna.

Diagram 10. Lärares bedömning av hur olika delar av undervisningen har fungerat i samband med undervisning på distans under pandemin (procent).

Diagrammet omfattar de rektorer som svarat att de bedrivit fjärrundervisning i realtid eller en kombination av fjärr- och distansundervisning men inte de som angett att de enbart bedrivit distansundervisning genom hemuppgifter. Diagrammet omfattar heller inte de som svarat "inte aktuellt/vet inte".

Diagrammet visar att de moment som lärarna bedömer har fungerat bäst är de som inte förutsätter att lärare och elever interagerar med varandra i någon större utsträckning – att hålla genomgångar och uppgifter som eleverna genomför själva. De moment som verkar ha fungerat sämre är dels de som förutsätter samarbete, såsom gruppdiskussioner, grupparbeten och praktiska moment, dels att ge stöd till elever. Inte ens en av tre lärare svarar att det fungerat ganska eller mycket bra att tillgodose elevers behov av särskilt stöd eller extra anpassningar vid undervisning på distans.

... men med stora variationer mellan eleverna

Av lärarnas kommentarer framgår att eleverna haft skilda förutsättningar att klara undervisningen på distans. Enligt lärarna beror de skilda förutsättningarna till stor del på elevernas tidigare studievana och motivation men också på elevernas hemförhållanden. De elever som har fått hjälp av sina vårdnadshavare har, enligt svaren, haft större möjligheter att klara undervisningen på distans än de elever som inte har fått stöd hemma, eller som saknar tillgång till digitala redskap och studiero i hemmet. Så här skriver en lärare:

Hur det går står och faller med elevgruppen. Kan individerna ta eget ansvar så fungerar det, om inte så kan inte jag som lärare nå fram till dem på det sätt som jag gör när de är här i skolan.

Enligt de lärare som har svarat på enkäten är bristen på kontakt och samspel med eleverna den främsta nackdelen med undervisning på distans. Det är svårare att

fånga upp de elever som behöver stöd eller hjälp när lärarna inte kan se vilka elever som har tagit till sig undervisningen lika lätt som i ett klassrum. Det förekommer att elever som behöver hjälp inte vågar ställa frågor eller att läraren inte hinner hjälpa alla elever enskilt under en lektion. Detta beskrivs särskilt tydligt av lärare som undervisar i praktiska moment, där stöd ofta innebär att läraren visar något handgripligen. En lärare beskriver det så här:

De spontana frågorna och "sidospårerna" försvann nästan helt. Det var i princip aldrig jag blev avbruten med en fråga eller önskemål om förtydligande. Likaså var det svårt att själv hitta "känslan" när man inte kunde läsa av elevernas kroppsspråk under genomgångarna.

Vissa lärare har skapat nya kontaktvägar genom att ha särskilda chatttrum eller digitala mötesrum där eleverna kan ställa frågor eller att läraren har tagit kontakt med alla elever för att säkerställa att de hänger med. Det beskrivs dock som mycket tidskrävande. Å andra sidan finns också lärare som uttrycker att det har varit lättare att stötta elever vid undervisning på distans då det funnits fler möjligheter att prata med eleverna enskilt.

En svårighet som nämns av ett flertal lärare är de inte fått tillgång till de digitala verktyg de behövt, såsom digitala rum för gruppdiskussioner eller bildbehandlingsprogram, eftersom huvudmannen bedömt att det är för dyrt. Några menar också att de inte hade tillräckliga kunskaper i verktygen för att kunna bedriva undervisning digitalt. Även elever har haft svårt att använda digitala mötesverktyg, haft tekniska problem eller saknat egna datorer hemma.

Ett flertal lärare påpekar vidare att svårigheter med att genomföra praktiska moment och ha gruppdiskussioner har begränsat lektionerna till genomgångar och enskilt arbete. Det i sin tur gjorde att eleverna lätt tappade intresse och motivation, menar flera lärare. Samtidigt har vissa elever varit mer aktiva på lektionerna och haft bättre studiero i hemmet än i klassrummet. Utifrån lärarnas svar verkar skillnaderna mellan elever finnas både inom en och samma klass men också mellan olika klasser på samma skola.

Undervisning på distans har för många lärare inneburit en hög arbetsbelastning. Även om undervisning på distans generellt bedrivits under kort tid i grundskolan har det inneburit ett helt nytt arbetssätt med nya sätt att kommunicera, stötta och bedöma eleverna. Ofta har övergången till undervisning på distans gått mycket snabbt. Det har ställt höga krav på lärarna, men även eleverna, att snabbt ta till sig den nya tekniken. Av de lärare som undervisat på distans poängterar en majoritet att det krävts mer arbete och noggrannare planering för att utforma undervisning för distans. Många lärare har dessutom bedrivit fjärrundervisning i realtid samtidigt som en grupp elever varit på plats i skolan vilket inneburit merarbete och stress. Mycket tid har gått åt till att förbereda lektioner och framför allt till att förse eleverna med rätt material, att dela ut inlämningsuppgifter, påminna och rätta uppgifterna. Flera lärare upplever också att kontakt med vårdnadshavare har tagit mycket tid, dels för att svara på vårdnadshavares frågor, dels för att följa upp de elever som inte klarade av undervisningen på distans.

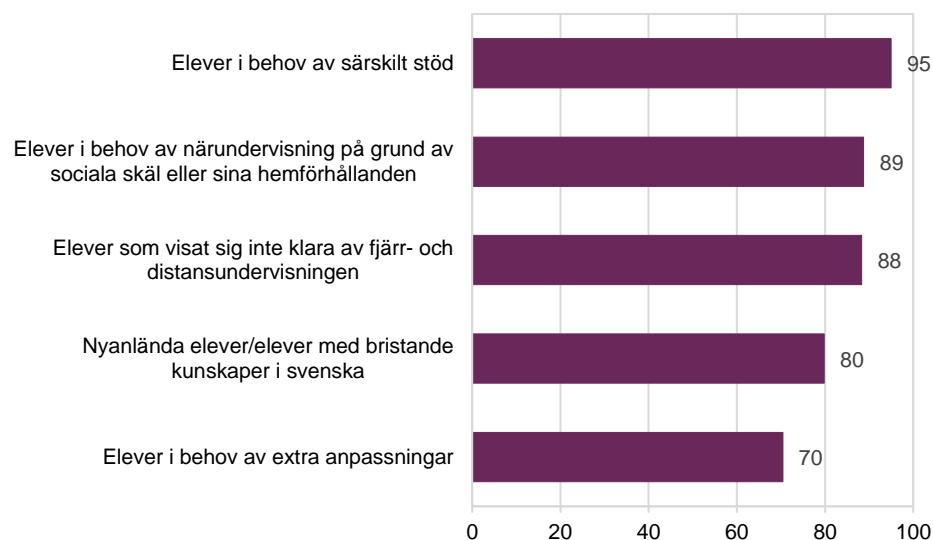
Vanligt med rutiner för hur digitala verktyg ska användas

Rektorerna har fått ange om de infört nya arbetssätt eller rutiner för hur undervisningen på distans ska bedrivas. Sju av tio rektorer uppger att de infört nya arbetssätt eller rutiner. På följdfrågan om vilken typ av nya arbetssätt eller rutiner det handlar om svarar en stor majoritet digitala verktyg – vilka verktyg som ska användas på skolan och hur de ska användas. En stor andel har också tagit fram rutiner för kontakt med elever – hur eleverna kan kontakta lärare, hur elever ska få information och hur de ska få anpassningar och särskilt stöd. Många anger också att de tagit fram rutiner för närvarokontroll och hur olika undervisningsmoment ska genomföras. Rektorer har i liten utsträckning tagit fram rutiner för hur prov och läxförhör ska genomföras.

Elever i behov av särskilt stöd är ofta undantagna från undervisningen på distans

Drygt sju av tio rektorer uppger att det finns elever som varit undantagna från undervisningen på distans. De som svarat att det finns elever som varit undantagna har fått ange vilka elevgrupper som avses (diagram 11).¹⁹

Diagram 11. Andel rektorer som svarar att olika elevgrupper någon gång under pandemin varit undantagna från undervisningen på distans (procent).

Diagrammet omfattar de rektorer som svarat att de bedrivit fjärrundervisning i realtid eller en kombination av fjärr- och distansundervisning men inte de som angett att de enbart bedrivit distansundervisning genom hemuppgifter. Diagrammet omfattar heller inte de som svarat "inte aktuellt/vet inte".

Nästan samtliga rektorer anger att elever i behov av särskilt stöd varit undantagna. Nio av tio rektorer svarar att även elever i behov av närundervisning på grund av sociala skäl respektive elever som inte klarat av undervisningen på distans har undantagits. Det är också vanligt att elever med bristande kunskaper i svenska

¹⁹ Frågan om vilka elevgrupper som undantagits har större internt bortfall än övriga frågor. Se appendix.

blivit undantagna samt elever i behov av extra anpassningar. En annan elevgrupp som nämns i fritext är elever vars vårdnadshavare har samhällsviktiga jobb.

Undantagna elever undervisas oftast i skolan samtidigt som undervisningen på distans

På frågan om hur undervisningen varit organiserad för de elever som varit undantagna från undervisning på distans, anger knappt åtta av tio rektorer att eleverna undervisats av ordinarie lärare i skolan samtidigt med undervisningen på distans. Närmare sex av tio rektorer svarar att undantagna elever undervisats av annan personal samtidigt med undervisningen på distans och omkring en av tio svarar att eleverna undervisats av ordinarie lärare, respektive annan lärare eller personal, vid en annan tidpunkt. Av lärarna anger närmare nio av tio av de som undervisat undantagna elever i skolan att det skett samtidigt som de bedrivit undervisning på distans.

Nästan åtta av tio rektorer bedömer att undervisningen för de elever som varit undantagna har fungerat mycket eller ganska bra. När lärarna beskriver undervisningen av dessa elever ger de delvis en annan bild. De menar att de som lärare har haft sämre möjligheter att stötta de elever som hade närundervisning eftersom de ofta samtidigt bedrivit fjärrundervisning i realtid för resten av klassen. Många lärare beskriver det som en tung arbetsbörda att ha undervisning på distans och närundervisning parallellt och att de inte kunnat ge någon undervisningsgrupp full uppmärksamhet.

De lärare som uttrycker sig positivt beskriver huvudsakligen att de elever som fått närundervisning har haft en lugnare studiemiljö än vanligt eftersom få elever varit på plats. Lärarna har också haft möjlighet att ge mer enskilt stöd åt eleverna på plats än vid normal närundervisning.

Undervisningen på distans har varit enformig för lärare och elever

Lärarna har haft möjlighet att beskriva hur deras undervisning förändrades i och med övergången till undervisning på distans. Det vanligaste fritextsvaret är att undervisningen blivit tråkigare och mer enformig vid undervisning på distans eftersom de inte kunnat genomföra praktiska moment och prov i någon större utsträckning. Det har varit svårt att få i gång gruppdiskussioner och undervisningen har blivit mindre samarbetsbaserad och mer teoretisk med lärarledda genomgångar, instuderingsfrågor och inlämningsuppgifter. Så här skriver en lärare.

Min undervisning gick från att ha varit levande genomgångar med mycket frågor och livliga diskussioner till att ha blivit envägskommunikation.

Som tidigare beskrivet upplever många lärare att de fått sämre kontakt med eleverna vid undervisning på distans. Många lärare förklarar att de har behövt vara övertydliga dels i den information de ger till eleverna, dels i upplägget av

lektionerna för att säkerställa att eleverna förstår. Sammantaget har det inneburit att ansvaret för att lära sig till stor del har legat på eleverna.

Undervisningen blev extremt strukturerad för att alla elever skulle veta exakt vad som förväntades, då missförstånd eller lättja inte gick att åtgärda i situationen. I princip varje lektion var uppstartsuppgift, genomgång, avgränsad arbetsuppgift på max trekvart (och som skulle bli klar samma lektion) och återsamling med avslut. Betydligt mer fokus lades på konkret, ”enkel” kunskap som de med fördel kunde plugga in.

Flera lärare menar att de arbetat med färre kunskapsområden vid undervisning på distans än vad de hade gjort vid närundervisning. Undervisningen har blivit styrd till enklare uppgifter som alla elever kan förstå och klara av på en lektion. Det har gjort att undervisningens tempo har varit lägre, enligt många lärare.

De flesta lärare som svarat på frågan påpekar att deras undervisning försämrats vid undervisning på distans. Det finns dock lärare som menar att begränsningarna tvingade dem att bli mer kreativa och att det var en bra erfarenhet. Framför allt har allt fler lärare börjat använda digitala redskap i sin undervisning. Flera lärare filmade sina genomgångar eller spelade in dem som poddar. Andra gav eleverna i uppgift att fota eller filma sina inlämningsuppgifter. Några använde webb-quiz, såg på filmer på Youtube eller lät eleverna bygga digitala skulpturer i datorspelet Minecraft. Många lärare började dela undervisningsmaterial genom digitala plattformar och kommer att fortsätta med det. Andra upptäckte att vissa elever har lättare att kommunicera genom chatt än i ett klassrum.

Man tvingades att bli mer digital och lärde sig mer om vissa digitala verktyg. Detta har lett till att man fortsättningsvis arbetar vidare med dem även nu och gör att undervisningen drivs framåt på ett positivt sätt.

Flera lärare pekar också på att både lärare och elever haft en lugnare arbetsmiljö vid undervisning på distans. Det blev en lägre ljudnivå och lärarna behövde inte lägga tid och energi på att hantera störande elever i klassrummet.

Elevers mående, personalfrånvaro och pandemins påverkan på förskolan kan också ha bidragit

Ovan har vi redogjort för tre möjliga orsaker till kunskapstappet hos elever i grundskolan under pandemin; hög elevfrånvaro, begränsningar i närundervisningen samt undervisning på distans. Vi har i enkätstudien även kunnat se andra tänkbara orsaker till att eleverna inte har fått samma kunskaper under pandemin som de normalt sett skulle ha fått. Flera lärare och rektorer beskriver bland annat att de har sett en ökad psykisk ohälsa hos vissa elever och en fjärdedel av lärarna bedömer att deras elevers mående generellt är ganska eller mycket sämre idag än före pandemin. Det uppges vara kopplat till oro för den egna eller familjens hälsa, oro för arbetslöshet och försämrad ekonomi eller oro kring pandemins utveckling i Sverige och i världen. Vissa elever har även haft svårt för nya rutiner kopplat till undervisning på distans och känt oro över

skolarbetet. Rektorer berättar även om en ökad isolering och ensamhet, liksom en högre grad av stillasittande bland elever.

Personalfrånvaro och lärarnas arbetssituation är också faktorer som kan ha påverkat elevernas kunskapsutveckling, vilket vi tidigare har berört i avsnittet om pandemins påverkan på undervisningen. Vår enkätundersökning visar att personalfrånvaron och arbetsbelastningen har varit hög under pandemin, särskilt i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–6. En närmare analys av pandemins konsekvenser för personalens arbetssituation och elevernas mående i grundskolan är föremål för en separat rapport som publiceras i juni 2022.²⁰

Som vi har redogjort för i kapitel 2 bedömer var tredje lärare i vår studie att det höstterminen 2021 fanns ett kunskapsstapp redan hos eleverna i förskoleklass. Det beror sannolikt på att de har varit sämre förberedda inför skolstarten jämfört med elever som började förskoleklass innan pandemin. I Skolverkets studie om covid-19 pandemins konsekvenser för förskolan konstateras att både den kortare och den längre frånvaron bland barn har ökat markant under pandemin.²¹ Fyra av tio rektorer i förskolan uppger att barnens förutsättningar att utvecklas i enlighet med målen för förskolan har försämrats och en majoritet av rektorerna bedömer att barnen har fått en sämre övergång till förskoleklassen jämfört med innan pandemin.

4. Bedömning och betygsättning

I det här kapitlet beskriver vi lärarnas förutsättningar att bedöma elevernas kunskaper och sätta likvärdiga betyg under pandemin.

Lärare och rektorer uppger att det varit svårast att bedöma elevers kunskaper i årskurs 7–9

Vi har frågat rektorerna om de tycker att förutsättningarna att bedöma elevernas kunskaper har förändrats under pandemin. Sex av tio rektorer i undersökningen svarar att lärarnas förutsättningar varken har förbättrats eller försämrats, medan drygt tre av tio rektorer bedömer att förutsättningarna har försämrats. Bara en procent av rektorerna svarar att förutsättningarna förbättrats.

När vi jämför rektorernas svar utifrån vilka årskurser som finns på deras skolor ser vi vissa skillnader. Rektorer för skolenheter som har årskurs 7–9 är mer negativa i sin bedömning – hälften uppger att lärarnas förutsättningar att bedöma

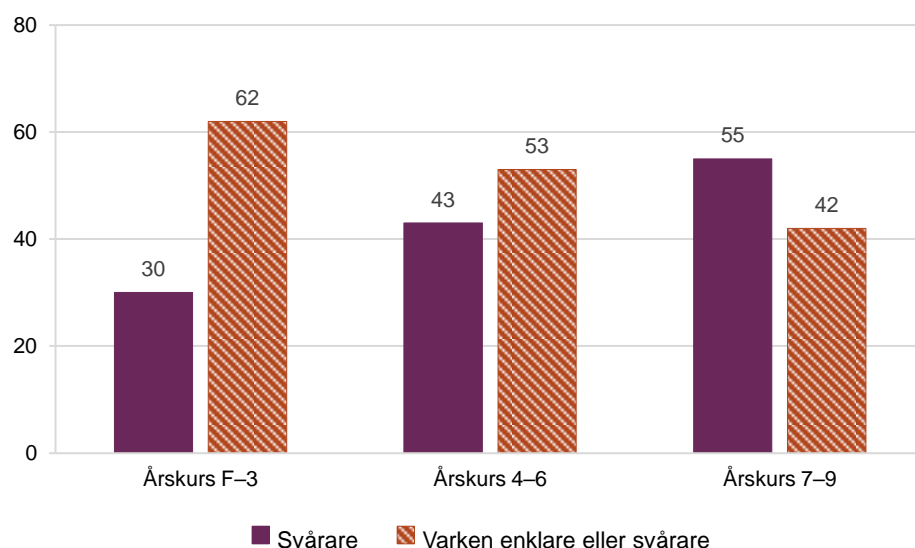
²⁰ Skolverket (2022). *Covid-19 pandemins påverkan på elevhälsan och personalens arbetsmiljö i grundskolan.*

²¹ Skolverket (2022). *Covid-19-pandemins konsekvenser för förskolan.*

elevernas kunskaper har försämrats. Motsvarande andel bland rektorer för skolenheter som har förskoleklass eller årskurs 1–6 är tre av tio.

Även lärarna har fått svara på om de bedömer att det har varit enklare eller svårare att bedöma elevers kunskaper under pandemin jämfört med innan pandemin. Totalt sett svarar hälften av lärarna att det varken har varit enklare eller svårare medan fyra av tio bedömer att det varit svårare. Knappt en procent bedömer att det varit lättare. Bland de lärare som undervisar i årskurs 7–9 är det över hälften som svarar att det har varit svårare att bedöma elevers kunskaper, vilket kan jämföras med tre av tio lärare i förskoleklass och lågstadiet (diagram 12). En förklaring till skillnaderna mellan stadierna är de lägre årskurserna haft tillgång till ordinarie bedömningsunderlag under pandemin - kartläggningmaterial i förskoleklass, bedömningsstöd i årskurs 1 och även nationella prov i årskurs 3 vårterminen 2021.

Diagram 12. Andel lärare som bedömer att det har varit enklare respektive svårare att bedöma elevers kunskaper under pandemin, uppdelat på vilken årskurs de undervisar i (procent).

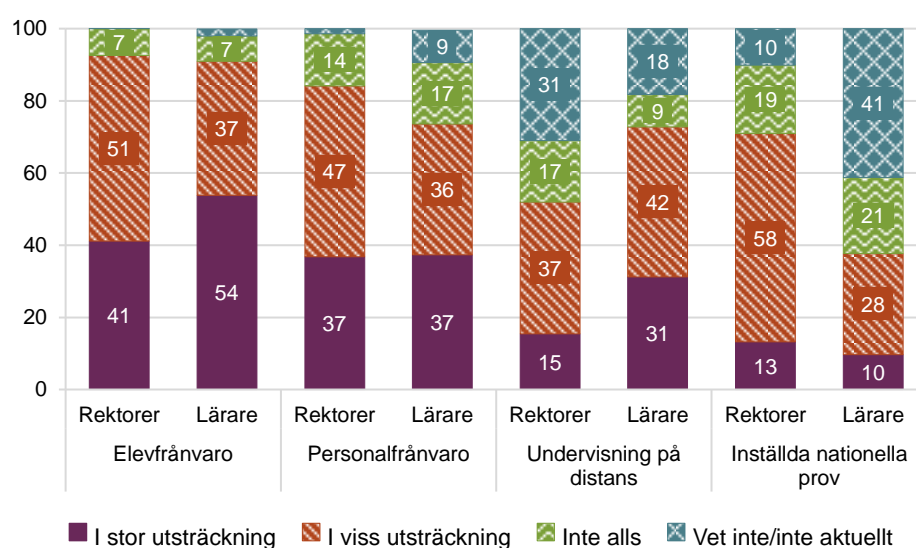
Rektorerna har även fått bedöma lärarnas förutsättningar att sätta likvärdiga och rättssäkra betyg för elever i årskurs 9 under vårterminen 2021. Sex av tio bedömer att förutsättningarna har varit oförändrade och tre av tio att de har försämrats jämfört med innan pandemin.²² Rektorerna svarar alltså generellt att förutsättningarna att sätta betyg för avgångseleverna vårterminen 2021 påverkades i mindre utsträckning än bedömningen av kunskaper hos de elever som nu går i högstadiet.

²² Till följd av ett tekniskt fel visades inte frågan för en del av rektorerna. Svarsalternativet har därför ett mindre antal svar än övriga svarsalternativ. Se appendix för mer detaljer.

Elevfrånvaro har försvårat bedömningen av elevernas kunskaper

De rektorer och lärare som anser att förutsättningarna att bedöma elevernas kunskaper har försämrats under pandemin, har fått svara på i vilken utsträckning olika faktorer har försvårat bedömningen. Av diagram 13 framgår att en stor majoritet, nio av tio, svarar att förutsättningarna i viss eller stor utsträckning försämrats till följd av elevfrånvaro. Även personalfrånvaro, undervisning på distans och inställda nationella prov bedöms i viss utsträckning ha försämrat förutsättningarna för bedömning.

Diagram 13. Andel lärare respektive rektorer som bedömer att följande har försämrat förutsättningarna att bedöma elevers kunskaper (procent).

I fritextsvaren har rektorer och lärare fått möjlighet att beskriva hur förutsättningarna att bedöma elevernas kunskaper har försämrats under pandemin. En vanlig kommentar är att elevfrånvaron har försvårat bedömningen eftersom elever missat delar av undervisningen eller varit frånvarande vid prov och bedömningstillfällen. Det har för vissa elever helt enkelt saknats underlag för bedömning. En lärare beskriver det så här:

Mindre underlag för betyg. Svårt att ge någon ett lägre betyg p g a att de varit sjuka men de hade helt klart färre/sämre kunskaper än vad eleverna normalt brukar ha.

Personalfrånvaro uppges ha medfört en ökad stress och hög arbetsbelastning för lärarna, vilket har påverkat undervisningen och begränsat möjligheten till kollegiala samtal och pedagogiska diskussioner. Det bedöms i sin tur ha försämrat förutsättningarna för en rättssäker och likvärdig bedömning.

När det gäller undervisning på distans har det framför allt varit svårt att kontrollera om elever gjort inlämningsuppgifter och prov själva eller om de har fått hjälp. En lärare beskriver hur det kan ha påverkat rättssäkerheten i bedömningen:

När elever inte är på plats kan jag inte genomföra en rättssäker bedömning. Hur vet jag att texten som skrevs hemma inte är skriven av mamma eller storebror?

Både rektorer och lärare menar vidare att undervisning på distans har försvårat den formativa bedömningen. Mötet mellan lärare och elev är viktigt vid bedömning och flera lärare menar att det är svårare att läsa av elevernas kunskaper digitalt. Engagemang, deltagande och muntlig prestation syns bäst i klassrummet. Eleverna har därmed fått färre tillfällen att visa sina kunskaper och bedömningen har i större utsträckning påverkats av hur eleverna presterar på inlämningsuppgifter och prov. Så här skriver en lärare:

Att inte ha eleverna på plats och se dem i klassrumssituationen försvårar. Det är dessutom enklare att arbeta formativt i klassrummet, då man kan ge feedback under tiden som eleverna arbetar. Man ser helt enkelt mer av elevens kunskaper när det är närundervisning.

En annan vanlig kommentar är att det har varit svårare att bedöma praktiska ämnen och praktiska moment som inte har kunnat genomföras på samma sätt under pandemin, till exempel slöjd, idrott, musik och laborationer.

I lärarnas fritextsvar framgår att de inställda nationella proven²³ frigjorde tid för många lärare och att de upplevde att de fick mer tid att fokusera på undervisningen. Samtidigt uttrycker flera lärare att de saknade de nationella proven som stöd vid bedömning och att de inställda proven ökade deras arbetsbelastning. Många lärare upplevde att det inte fanns någon organisation på skolan för att genomföra andra prov eller Skolverkets betygstödjande bedömningsstöd²⁴ som vid ordinarie nationella prov. Flera lärare uppger exempelvis att det inte fick någon arbetstid avsatt för att genomföra och rätta proven. Några lärare skriver att frånvaron av nationella prov har minskat rättssäkerheten och att det finns en risk att det har lett till en mer generös bedömning.

Mindre sambedömning kan ha försämrat förutsättningarna att bedöma elevernas kunskaper

En konsekvens av att de nationella proven inte genomfördes var även att den sambedömning som ofta sker i samband med de nationella proven, det vill säga att flera lärare bedömer provresultat tillsammans, i flera fall uteblev. Sex av tio rektorer svarar att lärarna har haft samma möjlighet till sambedömning under pandemin som tidigare. Knappt fyra av tio svarar dock att lärarna i mindre utsträckning har haft möjlighet till sambedömning. Flera rektorer kommenterar att det finns en risk att det har påverkat likvärdigheten i bedömningen.

Av de rektorer som svarat att lärarnas förutsättningar att bedöma elevernas kunskaper blivit sämre, är det hälften som uppger att lärarna i mindre utsträckning haft möjlighet till sambedömning. På motsvarande sätt svarar de rektorer som

²³ Inför vårterminen 2021 fattade Skolverket beslut om att ställa in de nationella proven i grundskolan, med undantag för proven i årskurs 3. Syftet var bland annat att minska arbetsbördan och underlätta den arbetsituation som pandemin orsakade skolans personal.

²⁴ För att stödja lärarna inför bedömning och betygssättning tog Skolverket fram nya betygstödjande bedömningsstöd vårterminen 2021 i form av prov för grundskolans årskurs 6 respektive årskurs 9.

uppges att möjligheten till sambedömning har minskat oftare att lärarnas förutsättningar att bedöma elevernas kunskaper har försämrats.

En av tio rektorer har infört nya riktlinjer för bedömning och betygssättning

Av de rektorer som deltagit i enkätundersökningen svarar nio av tio att de inte har infört några nya riktlinjer eller arbetssätt under pandemin för hur lärare i grundskolan ska arbeta med bedömning och betygssättning. Drygt hälften av lärarna svarar att de inte har förändrat sitt sätt att arbeta för att säkerställa en likvärdig och rättssäker betygssättning medan var fjärde lärare uppger att de har förändrat sitt sätt att arbeta för att säkerställa en likvärdig och rättssäker betygssättning.²⁵ Det handlar i störst utsträckning om lärare för årskurs 7–9. Bland förändrade arbetssätt nämns bland annat att eleverna har fått fler prov och inlämningsuppgifter. Lärarna har också fått hitta metoder för att upptäcka fusk vid distansundervisning, till exempel genom att granska inlämningsuppgifter för att se att eleverna inte har kopierat texter från internet. Några lärare skriver att de har varit mer överseende och generösa i sin bedömning eftersom eleverna haft sämre möjligheter att visa sina kunskaper.

5. Insatser för att motverka kunskapstapp

I detta kapitel behandlas de insatser som genomförs för att motverka ett kunskapstapp. I det första avsnittet redogör vi för i vilken utsträckning det har genomförts insatser i grundskolan och om de förväntas få effekt. I det andra avsnittet beskriver vi behovet av stöd från den nationella nivån för att motverka ett kunskapstapp.

Sex av tio rektorer uppger att det har genomförts insatser mot kunskapstapp

Sex av tio rektorer uppger att det genomförs eller har genomförts insatser på skolenheten någon gång under pandemin för att motverka ett kunskapstapp. Det är något fler som svarar att de har genomfört insatser tidigare under pandemin, det vill säga till och med vårterminen 2021 (52 procent) jämfört med under läsåret 2021/22 (45 procent). Rektorer för skolor med årskurs 7–9 svarar i högre grad att

²⁵ Till följd av ett tekniskt fel fick vissa lärare inte frågan: lärare som undervisar i årskurs 9 och inte någon ytterligare årskurs i vilken betyg ges. Svartalernativet har därför ett mindre antal svar än övriga svartalernativ. Se appendix för mer detaljer.

de har genomfört insatser någon gång under pandemin jämfört med rektorer för skolor med lägre årskurser. Det är också vanligare att rektorer för skolor i storstäder eller storstadsnära kommuner uppger att de genomför eller har genomfört insatser jämfört med rektorer för skolor i andra kommuntyper.

Fyra av tio rektorer uppger således att det inte har genomförts någon insats på skolenheten för att motverka ett kunskapstapp. Dessa rektorer bedömer generellt att kunskapstappet är mindre i samtliga årskurser jämfört med de rektorer som har genomfört insatser. De har också i något lägre grad årskurs 7–9 på sina skolor, det vill säga de årskurser där kunskapstappet bedöms vara störst.

De flesta insatser som har genomförts har omfattat alla elever på skolenheten men det har även genomförts insatser som riktats mot olika elevgrupper, till exempel elever i behov av särskilt stöd, elever i behov av extra anpassningar eller elever med hög frånvaro.

Lovskola, läxhjälp och stödinsatser är vanligt

I fritextsvaren kan man utläsa att lovskola, läxhjälp eller extra undervisning för de elever som har varit frånvarande har varit en vanlig insats under pandemins första år (mars 2020 till och med vårterminen 2021). Flera rektorer svarar att de har satt in extra stödinsatser till elever med särskilda behov och elever som har haft hög frånvaro under pandemin. Stödet har bland annat handlat om mer resurspersonal eller att elever som har haft utmaningar kopplat till undervisning på distans har fått delta i undervisning på plats i skolan.

Andra exempel på insatser som nämns i fritextsvaren är kompetensutveckling för personal om digitalisering och undervisning på distans. Flera rektorer lyfter fram ett förändrat arbetssätt där lektionsplanering och lektionsmaterial publiceras digitalt eller där lektionerna webbsänds för att frånvarande elever ska kunna hänga med i undervisningen.

På frågan om vilka insatser som genomförs under läsåret 2021/22 förändras delvis rektorernas svar. Fler rektorer svarar att de har ett kontinuerligt systematiskt kvalitetsarbete men att de inte gör några insatser utöver det ordinarie arbetet med att stötta elever och utveckla undervisningen och verksamheten. De konkreta insatser som nämns är framför allt lovskola, läxhjälp och extra simundervisning.

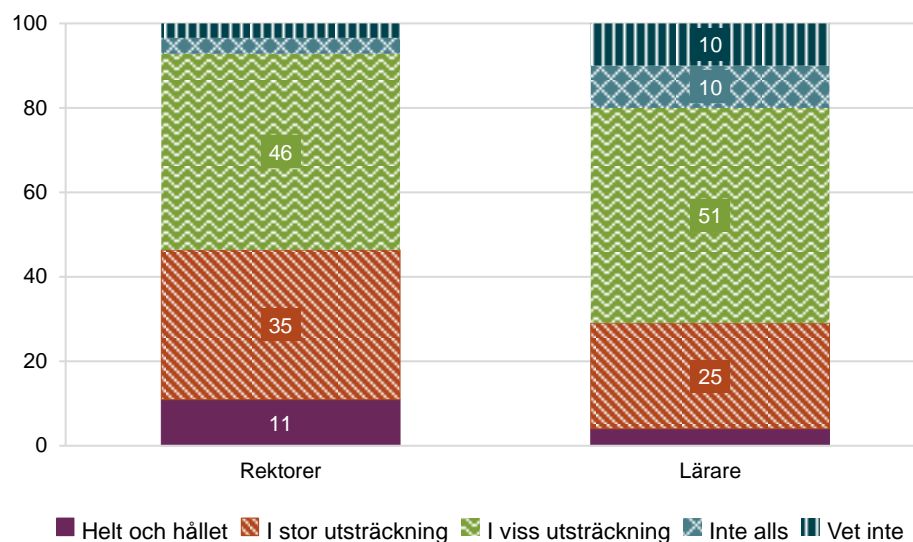
Insatserna bedöms inte kunna motverka ett kunskapstapp

Rektorer och lärare bedömer att det kommer att bli svårt att kompensera för det kunskapstapp som uppstått under pandemin. Av de rektorer som svarat att de genomför insatser under läsåret 2021/22 för att motverka ett kunskapstapp är det knappt hälften som bedömer att insatserna helt och hållet eller i stor utsträckning kommer att vara tillräckliga för att motverka ett kunskapstapp. Knappt hälften svarar att insatserna i viss utsträckning kommer vara tillräckliga.

Lärarna har fått frågan om de bedömer att de som lärare kommer att kunna kompensera för det kunskapstapp som uppstått hos deras elever under pandemin.

Här svarar knappt var tredje lärare att de kommer att kunna kompensera för kunskapstappet helt och hållet eller i stor utsträckning och hälften att de kommer kunna kompensera i viss utsträckning. En av tio lärare svarar att de inte alls kommer kunna kompensera för kunskapstappet.

Diagram 14. Andel rektorer respektive lärare som bedömer att det kommer att gå att kompensera för det kunskapstapp som uppstått hos elever under pandemin (procent).

Andelen rektorer som bedömer att de insatser som genomförs på skolan kommer vara tillräckliga för att motverka ett kunskapstapp. Andel lärare som bedömer att de som lärare kommer kunna kompensera för kunskapstappet hos sina elever.

Det finns flera gemensamma drag hos de rektorer som bedömer att insatserna *inte* kommer vara tillräckliga för att motverka ett kunskapstapp. De arbetar ofta på en liten skola och i stor utsträckning för en kommunal huvudman. Dessa rektorer har också i till stor del svarat på ett liknande sätt på andra frågor i enkäten. Som exempel svarar de ofta att närundervisningen fungerat sämre för eleverna under pandemin och att lärarnas förutsättningar att bedöma elevernas kunskaper och att sätta likvärdiga och rättssäkra betyg försämrades under pandemin. De bedömer också i större utsträckning att det finns ett kunskapstapp.

Lärarnas svar följer samma mönster. De lärare som bedömer att de som lärare *inte* kommer kunna kompensera för elevernas kunskapstapp, anger också i hög grad att elevfrånvaron har ökat. De svarar vidare att elevfrånvaron påverkat deras undervisning, att det varit svårare att bedöma elevernas kunskaper och att deras arbetsbelastning varit högre under pandemin.

Brist på personal och tid är hinder för att genomföra insatser

Närmare hälften av de rektorer som deltagit i enkäten bedömer att det i viss eller stor utsträckning finns begränsningar eller hinder för att genomföra insatser under läsåret 2021/22 för att motverka ett kunskapstapp. På motsvarande fråga svarar fyra av tio lärare att det finns begränsningar eller hinder för att de ska kunna

genomföra insatser för att motverka ett kunskapstapp hos sina elever. Något färre lärare upplever inga hinder och en fjärdedel svarar att de inte vet.

Exempel på begränsningar och hinder som nämns i fritextsvaren är:

- frånvaro bland elever och personal
- brist på utbildade lärare och vikarier med kompetens att undervisa
- en lång tid av hög arbetsbelastning som gör att många lärare inte har ork att ge det extra som krävs
- otillräckligt med tid för att hämta igen undervisning som inte har kunnat genomföras
- brist på pengar och resurser
- fler elever med långvarig ogiltig frånvaro efter en period med undervisning på distans
- brist på specialpedagoger, speciallärare, kuratorer och annan elevhälsopersonal
- svårigheter att få tid i simhallen.

Fortsatt behov av stöd från den nationella nivån

I enkäten till rektorerna ställs frågan om det finns behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån, det vill säga riksdag, regering och myndigheter, för att motverka ett kunskapstapp hos elever i grundskolan. Knappt fyra av tio rektorer svarar ja och lika stor andel svarar nej på frågan. Resterande svarar att de inte vet.

De rektorer som ser ett behov av stöd från den nationella nivån bedömer också i hög grad att mycket har försvårats under pandemin: att närundervisningen fungerat sämre och att lärarnas förutsättningar att bedöma elevernas kunskaper liksom att sätta likvärdiga betyg har försämrats. Rektorerna har i stor utsträckning genomfört insatser för att motverka ett kunskapstapp någon gång under pandemin men bedömer samtidigt i hög grad att det finns begränsningar eller hinder för att genomföra insatserna.

De rektorer som ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån ger flera exempel på vad ett sådant stöd skulle kunna bestå av. Det vanligaste svaret är att det behövs mer resurser för att kunna anställa fler lärare, specialpedagoger, speciallärare och annan personal. Mer personal i skolan bedöms vara en förutsättning för att kunna hämta igen kunskapstappet och ge extra stöd till de elever som behöver det.

Andra rektorer menar att det inte är möjligt att hämta igen kunskapstappet under ordinarie undervisningstid och ser behov av riktade statsbidrag under några år för att kunna utöka undervisningstiden och genomföra lovskola. Några svarar att skolorna nu behöver fokusera på kärnuppgiften och att elevens val bör tas bort till

förmån för svenska och matematik.²⁶ Andra vill se riktade statsbidrag till intensivkurser i svenska och matematik.

Elevhälsoarbetet lyfts också fram som ett område som behöver stöd och flera rektorer föreslår riktade statsbidrag för att kunna anställa fler skolkuratorer, skolpsykologer, socialpedagoger och skolsköterskor. Några vill även att regeringen utökar möjligheten till fjärr- och distansundervisning, i synnerhet när det gäller möjligheten att delta i undervisning på distans som en del av en åtgärdsplan.

Avslutningsvis uttrycker flera rektorer en oro för att elever har missat simundervisningen under pandemin och vilka konsekvenser det kan få för simkunnigheten.

²⁶ Skolverket har på regeringens uppdrag tagit fram ett förslag om att elevens val ska tas bort och att denna tid ska fördelas till de ämnen och stadier som har ett behov av mer reglerad undervisningstid. Förslaget bereds inom Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/artiklar/2022/03/elevens-val-tas-bort-ur-grundsarskolans-timplan/>

6. Slutsatser

I denna rapport har vi presenterat resultat från en enkätstudie riktad till rektorer och lärare i grundskolan. Rapporten fokuserar på konsekvenser av covid-19-pandemin för grundskoleelevers kunskaper och för bedömning och betygssättning. Övriga konsekvenser för personalens arbetsmiljö, elevhälsoarbetet och elevers mående redovisas mer utförligt i en separat rapport.

I detta avslutande kapitel presenteras våra samlade slutsatser från enkätstudien. Resultaten bekräftar flera av de slutsatser som presenterats i tidigare studier som genomförts av Skolverket och andra aktörer.²⁷ Här framträder en något större påverkan på grundskolan under pandemin än i Skolverkets tidigare rapporter. Det kan delvis förklaras av att den här enkätundersökningen har riktat sig till yrkesgrupper som arbetar nära verksamheten och eleverna – rektorer och lärare – till skillnad från tidigare enkät som riktade sig till huvudmän för grundskolan. Det är tydligt även i våra enkäter att perspektiven skiljer sig åt beroende på vilken nivå man befinner sig i skolsystemet.

En annan förklaring kan vara att pandemin hade pågått längre när vår studie genomfördes, jämfört med tidigare studier, och att konsekvenserna i skolan hunnit bli mer kännbara. Det är dock värt att notera att studien genomfördes hösten 2021 och därmed inte fångar påverkan av den kraftigt ökade smittspridning som tog fart i december 2021. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att skolan stod inför utmaningar och utvecklingsbehov redan innan pandemin.

Det bedöms ha uppstått ett kunskapstapp i grundskolan under pandemin

Rektorers och lärares svar i enkätstudien tyder på att det finns ett visst kunskapstapp i grundskolans samtliga årskurser till följd av pandemin. I likhet med resultaten i Skolverkets tidigare studier bedöms kunskapstappet vara störst i de högre årskurserna.²⁸ Närmare hälften av rektorerna och sex av tio lärare i vår studie svarar att det i viss eller stor utsträckning finns ett kunskapstapp i årskurs 8 och 9. Var tionde lärare svarar att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp i dessa årskurser.

Det är något färre rektorer och lärare som bedömer att det fanns ett kunskapstapp hos de elever som gick ut årskurs 9 och därmed lämnade grundskolan vårterminen 2021. Här svarar drygt hälften av lärarna och fyra av tio rektorer att det fanns ett kunskapstapp hos eleverna. Skillnaden kan bero på att eleverna har gått kortare tid i en grundskola som präglats av pandemi (mars 2020 – vårterminen 2021), jämfört med de elever som nu går i årskurs 9 och lämnar grundskolan vårterminen 2022. Utifrån respondenternas svar kommer dock både de elever som lämnade

²⁷ En översikt av resultaten från tidigare studier om pandemins påverkan på grundskolan finns i appendix.

²⁸ Skolverket (2021). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4 – Grundskolan.*

grundskolan vårterminen 2021, och som lämnar grundskolan vårterminen 2022, att sakna vissa kunskaper och färdigheter som de normalt skulle ha fått. Det riskerar att få konsekvenser för genomströmningen och kunskapsresultaten i gymnasieskolan.

Majoriteten av rektorer och lärare bedömer att det i *viss utsträckning* finns ett kunskapstapp snarare än i stor utsträckning. Här får vi ha i åtanke att de rektorer och lärare som svarat på enkäterna har gjort subjektiva uppskattningar av kunskapstappet och det går därför inte att slå fast hur stort det faktiska kunskapstappet är. På vissa skolor kan många elever ha gått miste om mindre delar av undervisningen, medan det på en annan skola kan vara ett fåtal elever som har stora kunskapsluckor till följd av pandemin.

Samtidigt är det värt att notera att resultaten pekar på ett kunskapstapp i grundskolans samtliga årskurser. Var tredje lärare bedömer att det finns ett kunskapstapp redan i förskoleklass.

Kunskapstappet bedöms finnas i alla ämnen

Resultaten från enkätstudien visar att kunskapstappet bedöms finnas i alla undervisningsämnen. Rektorer och lärares bedömningar av vilka ämnen som främst har drabbats av kunskapstapp skiljer sig till viss del åt men båda bedömer kunskapstappet som relativt jämnt fördelat mellan de olika ämnena. Här skiljer sig resultaten från gymnasieskolan där det finns större skillnader mellan ämnen.²⁹ En förklaring är att gymnasieskolan till stor del präglats av undervisning på distans under pandemin och att vissa ämnen har varit svårare för eleverna att ta till sig på distans. I grundskolan är det i stället den höga frånvaron som huvudsakligen lett till att elever gått miste om undervisning, och då i samtliga ämnen.

Svaga elever bedöms ha påverkats mest

En genomgående slutsats är att de elever som redan innan pandemin hade sämre förutsättningar att nå kunskapskraven har drabbats särskilt hårt av pandemins konsekvenser. Enkätstudien visar att kunskapstappet bedöms ha varit störst hos elever med hög frånvaro. Samtidigt ser vi att den elevgrupp som har varit mest frånvarande under pandemin är de elever som redan tidigare hade hög frånvaro och därmed sämre förutsättningar att ta till sig undervisningen. Även elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd bedöms i större utsträckning ha drabbats av ett kunskapstapp än övriga elever. Dessa resultat stämmer väl överens med resultaten i Skolverkets tidigare studier.³⁰

²⁹ Skolverket (2022). *Kunskapstapp och betyg i gymnasieskolan under covid-19-pandemin*.

³⁰ Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021*.

Det tycks utifrån respondenternas svar också finnas ett samband mellan kunskapstapp och vårdnadshavarnas utbildningsnivå. Rektorer och lärare på skolor där en liten andel av eleverna har vårdnadshavare med eftergymnasial utbildning bedömer oftare att det finns ett kunskapstapp hos eleverna och att närundervisningen har fungerat sämre.

Dessa resultat tyder på att skolor med mindre gynnsam elevsammansättning kan ha drabbats särskilt hårt under pandemin. Grundskolan har stått inför en extraordinär situation och behövt möta flera utmaningar. Det har påverkat grundskolans förutsättningar att klara av det kompensatoriska uppdraget att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Det är utifrån respondenternas svar tydligt att det finns behov av fortsatta åtgärder för att stärka stödet till de elevgrupper som drabbats av ett kunskapstapp under pandemin. Särskild uppmärksamhet bör då riktas mot elever med hög ogiltig frånvaro.

Elevfrånvaron en central orsak till kunskapstappet

I likhet med resultaten från tidigare studier visar vår enkätstudie att elevfrånvaron har ökat i grundskolan under pandemin. En vanlig förklaring till den höga frånvaron är de rekommendationer som har funnits om att alla med förkylningssymptom ska stanna hemma, vilket gjort att fler elever varit hemma vid sjukdom och att de stannat hemma under fler dagar än vad de skulle ha gjort innan pandemin.

Enligt enkätsvaren har frånvaron ökat bland alla elever, men särskilt bland elever i grundskolans lägre årskurser och hos elever som tidigare har haft hög frånvaro. Det finns också tecken på att den långvariga ogiltiga frånvaron har ökat under pandemin. Det förklaras av att pandemin har blivit ett skäl att stanna hemma och att det har varit svårare att motivera elever med tidigare hög frånvaro att komma tillbaka till skolan. Sammantaget tyder resultaten i enkäten på att kunskapstappet i grundskolan till stor del beror på att elever har varit frånvarande och därför har missat undervisning.

Undervisningen bedöms ha haft lägre kvalitet under pandemin

Även om missad undervisning verkar ha varit den största utmaningen under pandemin ser vi också tecken på att kvaliteten på undervisningen kan ha varit lägre även för de elever som varit närvarande. Sju av tio lärare i enkätstudien upplever att elevfrånvaron har påverkat undervisningen. Det handlar framför allt om att lärare har behövt hålla en långsammare takt på undervisningen och att det varit svårare för lärare att planera sin undervisning när många elever är borta vid olika tillfällen. Frånvaro bland personalen har enligt respondenterna också lett till att lektioner ibland ställts in eller att eleverna undervisats av vikarier som inte kunnat genomföra den planerade undervisningen.

I grundskolan har undervisning på distans genomförts i begränsad utsträckning, i genomsnitt några veckor på högstadiet och kortare tid i de lägre årskurserna. Undervisningen på distans bedöms sammantaget ha fungerat väl för eleverna men tre av tio lärare bedömer att den fungerat dåligt. Det handlar framför allt om svårigheter med att få kontakt med elever och att undervisningen inte varit lika varierad.

Det är troligt att undervisning på distans har bidragit till kunskapstappet i någon utsträckning men Skolverket bedömer att påverkan förmodligen är relativt liten, framför allt till följd av att den bedrivits under kort tid på de flesta skolor. Vi ser dock tecken på att undervisningen har påverkats negativt vid längre perioder av växelvis närundervisning och undervisning på distans, framför allt eftersom omställningen varit krävande för lärare.

Kunskapstappet syns inte i betygen

En relativt stor andel av rektorerna i studien, tre av tio, bedömer att lärarnas förutsättningar för att bedöma elevernas kunskaper har försämrats under pandemin. Fyra av tio lärare bedömer på motsvarande sätt att de har haft svårare att bedöma elevernas kunskaper, framför allt på grund av en hög elevfrånvaro. Trots det har bara ett fåtal av rektorerna, en av tio, infört nya riktlinjer eller arbetssätt under pandemin för hur lärare ska arbeta med bedömning och betygssättning. Det skulle kunna tolkas som att det nationella stödet, eller redan befintliga riktlinjer, varit tillräckliga. Det finns samtidigt en risk att lärarna har lämnats ensamma i att hantera svårigheterna med att bedöma elevernas kunskaper.

Rektorer och lärare uppger att svårigheterna med att bedöma elevernas kunskaper framför allt har gällt årskurs 7–9. Samtidigt visar Skolverkets analyser av slutbetygen i årskurs 9 att betygen generellt inte har påverkats under pandemin, trots det bedömda kunskapstappet.³¹ Det indikerar att lärarna har varit mer generösa i sin betygssättning. Vi kan utifrån den här enkätundersökningen inte dra några slutsatser om hur lärarna har hanterat de förändrade förutsättningarna för bedömning. Fritextsvaren tyder dock på att lärarna inte har velat sänka elevernas betyg för att de har varit sjuka eller i övrigt har haft sämre förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen under pandemin.

Insatserna har varit begränsade och bedöms inte fullt ut kunna motverka ett kunskapstapp

Sex av tio rektorer i enkätstudien svarar att de har genomfört insatser under pandemin för att motverka ett kunskapstapp. Vanliga insatser som nämns är lovskola, läxhjälp eller extra undervisning för elever som har varit frånvarande. Samtidigt bedömer endast var tredje lärare att de som lärare kommer att kunna

³¹ Skolverket (2021). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4.*

kompensera för det kunskapstapp som uppstått hos deras elever under pandemin. Vidare bedömer knappt hälften av de rektorer som genomför insatser under läsåret 2021/22 att insatserna kommer att vara tillräckliga för att motverka ett kunskapstapp. Rektorerna förklarar det bland annat med brist på utbildade lärare och vikarier samt brist på tid för att hämta igen den undervisning som inte har kunnat genomföras.

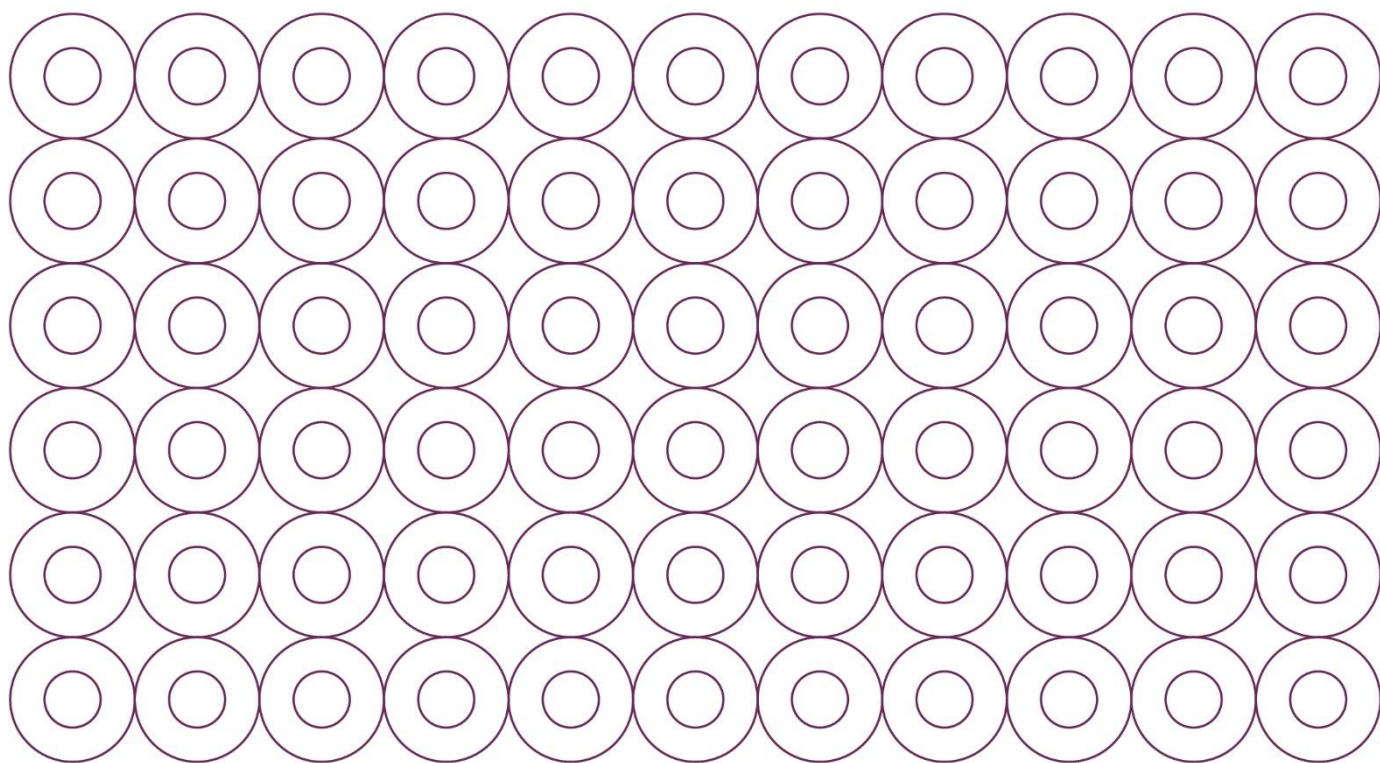
Att insatserna inte bedöms vara tillräckliga är bekymmersamt. Detta särskilt med tanke på att de skolor som uppger att de inte kommer att kunna kompensera för kunskapstappet är särskilt hårt drabbade av elevfrånvaro och hög arbetsbelastning bland personalen.

Det finns behov av stöd för att hantera pandemins konsekvenser

Svensk skola har gjort en enorm insats i den extraordinära situation som covid-19-pandemin har inneburit. Skolverket ser dock att pandemieffekterna inte är över för grundskolans del. Vår enkätstudie visar att lärare och rektorer bedömer att det finns ett kunskapstapp hos elever i grundskolans samtliga årskurser och ämnen och att elever med sämre förutsättningar har påverkats mest. Samtidigt ser vi att brist på lärare och tid utgör hinder för att hämta igen den undervisning som inte har kunnat genomföras och att fyra av tio rektorer ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån.

Sammantaget talar detta för att ett visst kunskapstapp kvarstår inom grundskolans samtliga årskurser och att det riskerar att följa eleverna i deras skolgång, i synnerhet de elever som rektorer och lärare bedömer har påverkats mest. Ytterligare försvårande omständigheter är den nya och mer omfattande smittspridningsvåg som startade i december 2021 och som inte omfattas av vår studie. Den ledde till stor frånvaro bland både elever och personal i skolan.

Mot bakgrund av detta är det Skolverkets bedömning att det finns behov av ett fortsatt stöd till grundskolan för att komma till rätta med det kunskapstapp som har uppstått.

Skolverket

www.skolverket.se